

Nationaal Coördinator Groningen

Erfgoedprogramma

Voortgangsrapportage en geactualiseerde
beleidsagenda 2019-2022

Van:

Gemeente Midden Groningen

Gemeente Het Hogeland

Gemeente Groningen

Gemeente Loppersum

Gemeente Appingedam

Gemeente Delfzijl

Gemeente Oldambt

Provincie Groningen

Ministerie van OCW

Nationaal Coördinator Groningen

Groningen, april 2019

Erfgoedprogramma

Voortgangsrapportage en geactualiseerde beleidsagenda 2019-2022

Voor u ligt de voortgangsrapportage van het Erfgoedprogramma 2019-2022 van de zes gemeenten in het aardbevingsgebied, de provincie Groningen, het ministerie van OCW en Nationaal Coördinator Groningen. In deze voortgangsrapportage van het Erfgoedprogramma leest u wat we met alle partners van dit programma sinds de oplevering in augustus 2017 gezamenlijk bereikt hebben. Daarnaast maken we de koppeling met het Nationaal Programma Groningen en presenteren we een geactualiseerde beleidsagenda 2019-2022. Ongeacht de vele ontwikkelingen blijven we ons inzetten voor onze doelstelling:

“Groningen moet Groningen blijven”, met haar eigen, unieke gebiedsidentiteit. Óók in het aardbevingsgebied tijdens en na de uitvoering van schadeherstel en de versterking. Die gebiedsidentiteit wordt voor een groot deel bepaald door het culturele erfgoed en de ruimtelijke samenhang. Daarom werken we aan een sterk, toekomstbestendig Gronings erfgoed met en voor de mensen die er wonen, werken en verblijven.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING EN LEESWIJZER	7
Leeswijzer	9
1. INLEIDING	11
2. VOORTGANG ACTIEPUNTEN	13
2.1 Borgen van cultureel erfgoed (wettelijk en planologisch)	13
2.2 Provinciale Erfgoedmonitor	13
2.3 Subsidieregelingen onderhoud Rijksmonumenten	14
2.4 Budgetraming van onderhoud rijksmonumenten	15
2.5 Subsidie voor onderhoudsconditie rijksmonumenten	15
2.6 Erfgoedloket en Erfgoedadviesteam	15
2.7 Monumenten en de veiligheidsnorm NPR	16
2.8 Afwegingskader Erfgoed in het aardbevingsgebied	16
3. ONTWIKKELINGEN RONDOM ERFGOED	17
3.1 Versterkingsopgave en schadeherstel	17
3.2 Nationaal Programma Groningen	21
4. ORGANISATIE VAN HET ERFGOEDPROGRAMMA	22
4.1 Stuurgroep Erfgoedprogramma	22
4.2 Kernteam en klankbordgroep	22
4.3 Aanpassing van het programma management	22
5. BELEIDSAGENDA	23
BIJLAGE 1: KWALITEITSBORGING BIJ SCHADEHERSTEL EN VERSTERKING	27
BIJLAGE 2: STAND VAN ZAKEN BORGING ERFGOED	31
BIJLAGE 3: PROVINCIALE OMGEVINGSVERORDENING (POV)	35
BIJLAGE 4: BIJLAGE K (INFORMATIEF) – MONUMENTEN IN DE NPR	37

SAMENVATTING EN LEESWIJZER

Op 20 juli 2017 is het **Erfgoedprogramma 2017-2021** gepubliceerd en op 25 augustus 2017 aan de Tweede Kamer aangeboden door de toenmalige minister van Economische Zaken, mede namens de minister van OCW. Het erfgoedprogramma is opgesteld door de zes, (toen twaalf) gemeenten¹ in het aardbevingsgebied, de provincie Groningen, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)² en Nationaal Coördinator Groningen (NCG), onder regie van de NCG en de provincie³. Aanleiding was de motie Dik-Faber, die vraagt om een samenhangend erfgoedbeleid voor het aardbevingsgebied. Het Erfgoedprogramma is een leidend beleidsdocument in de opgave van behoud en herstel van het cultureel erfgoed in de regionale aardbevingsproblematiek. Het beschrijft de gezamenlijke aanpak waarin lokale, provinciale en rijksoverheden samenwerken op regionaal niveau en waar alle partijen zich aan hebben geëngageerd.

In deze voortgangsrapportage staat wat we sinds de oplevering hebben gedaan, maar ook hoe we verder willen en wat we daarbij nodig hebben. Deze actualisatie is noodzakelijk, omdat nieuwe ontwikkelingen gevolgen hebben voor ons erfgoed. Enerzijds het feit dat de gaswinning uit het Groningenveld op termijn volledig wordt beëindigd en er minder gebouwen worden versterkt. Anderzijds de instelling van het Nationaal Programma Groningen⁴, waarin ook bepaalde onderdelen uit het Erfgoedprogramma kunnen landen.

Resultaten Erfgoedprogramma

Sinds de oplevering van het Erfgoedprogramma is er veel gebeurd! Alle spelers in het complexe veld van erfgoed zijn met 100% inzet aan de slag gegaan om het doel van het programma te bereiken: eigenaren, bewoners, gebruikers, gemeenten, provincie, Rijk, NCG en het Steunpunt voor Cultureel Erfgoed Groningen. Ervaringen zijn gedeeld, de onderlinge samenwerking is verbeterd en geïntensi-

veerd en er zijn mooie resultaten behaald. Dit was mogelijk vanwege de unieke samenwerking tussen al deze partijen en het feit dat zij elkaar toegang gaven tot het eigen netwerk. De belangrijkste resultaten zijn:

- *Borgen van cultureel erfgoed.* Alle gemeenten in het aardbevingsgebied zijn voortvarend aan de slag gegaan met het aanwijzen van gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden.
- *Provinciale Erfgoedmonitor.* Alle rijks- en gemeentelijke monumenten zijn opgenomen in de provinciale Erfgoedmonitor. In 2019 worden ook alle karakteristieke en beeldbepalende panden en objecten toegevoegd.
- *Instrumenten om monumenteigenaren te ondersteunen.* De provincie, NCG en het ministerie van OCW hebben samen instrumenten ontwikkeld om de eigenaren van monumenten te ondersteunen:
 - Het Erfgoedloket, het Erfgoedadviessteam en een handreiking voor eigenaren.
 - Het Afwegingskader deel 1, waarmee een eerste handreiking gegeven wordt aan eigenaren, overheden en professionals hoe om te gaan met versterking van gebouwd erfgoed; de nadere uitwerking daarvan volgt medio 2019.
 - Twee subsidieregelingen voor regulier (RORG) en groot onderhoud (GRRG) van rijksmonumenten. In totaal was voor 2018 ruim 6,7 miljoen beschikbaar vanuit het ministerie van OCW (4 miljoen) en de provincie en de NCG (elk 1,35 miljoen).
 - Een aanvulling van de provincie van 2 miljoen op het 'Cultuurfonds voor monumenten Groningen' voor leningen met lage rente aan eigenaren van gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden. Ruim 250 eigenaren hebben een subsidie of lening aangevraagd. De regelingen zijn geëvalueerd en per 1 april 2019 voortgezet.

¹ De gemeenten Bedum, De Marne, Eemsum en Winsum (per 1 januari 2019 samen de gemeente het Hogeland), de gemeenten Groningen en Ten Boer (sinds 1 januari 2019 samen met Haren de gemeente Groningen), de gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren (sinds 1 januari 2018 samen de gemeente Midden-Groningen) en de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Loppersum.

² Vanuit OCW is de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) direct betrokken als participant in het Erfgoedprogramma.

³ Vanaf 2019 maakt de gemeente Oldambt deel uit van het Erfgoedprogramma.

⁴ Zie hoofdstuk 3.

Ontwikkelingen versterking en schadeherstel

Versterking

De Mijraad heeft in juli 2018 een advies gegeven over de versterkingsopgave in relatie tot de terugdringing van de gaswinning. In opdracht van Rijk en regio heeft NCG op basis van dit advies het nieuwe 'Plan van Aanpak'⁵ opgesteld. Het uitgangspunt dat maatwerk noodzakelijk is voor gebouwd erfgoed is overeind gebleven. Ook is in het plan vastgelegd dat de afspraken in het Erfgoedprogramma onverkort van kracht blijven. Het is de verwachting dat in totaal ca. 100 monumenten als risicovol worden aangemerkt en ca. 1000 karakteristieke panden. Voor de vertaling van het Plan van Aanpak hebben de gemeenten lokale uitvoeringsplannen opgesteld. De regio komt door deze aanpak nu zelf aan het roer van de uitvoering van de versterkingsaanpak. Elk jaar zal er een actualisatie van deze plannen plaatsvinden.

Schadeherstel

Op het gebied van schadeherstel zijn twee ontwikkelingen van belang voor het erfgoed: de oprichting van de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade (TCMG) en het nieuwe wetsvoorstel Instituut Mijnbouwschade, dat moet leiden tot de overgang van de TMCG naar het Instituut Mijnbouwschade. Een verwijzing naar de uitgangspunten van het Erfgoedprogramma voor zorgvuldig schadeherstel van gebouwd erfgoed is opgenomen in het wetsvoorstel.

Nationaal Programma Groningen

Het Nationaal Programma Groningen (NPG) is een tienjarig programma waarin bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties, aardbevingsgemeenten, provincie en rijk zich inzetten voor de toekomst van Groningen. Het programma is vooral gericht op leefbaarheid, sociale samenhang, stads- en dorpsvernieuwing, energietransitie en regionale economische ontwikkeling. Onderdelen uit het Erfgoedprogramma krijgen een plek in het Nationaal Programma Groningen (NPG). De gemeenten, provincie en Rijk willen vanwege de inhoudelijke raakvlakken het Erfgoedprogramma op een goede manier verbinden met het Nationaal Programma Groningen, zodat kansen worden benut, zonder huidige verworvenheden op te geven. Op 11 maart 2019 is een bestuursovereenkomst getekend met afspraken over het NPG.⁶

⁵ <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2018/11/2/rijk-provincie-en-gemeenten-stemmen-in-met-plan-van-aanpak-versterking>

⁶ <https://nationaalprogrammagroningen.nl/downloads/bestuursovereenkomst-11-maart-2019/>

Beleidsagenda

Een en ander landt in de beleidsagenda voor de komende periode:

Voortgang actiepunten Erfgoedprogramma

- Provinciale Erfgoedmonitor
- Subsidieregelingen onderhoud en instandhouding monumenten
- Fondsvorming
- Voortzetten Erfgoedloket
- NPR d.d. 1 november 2018 en monumenten
- Afronden deel 2 Afwegingskader erfgoed in het aardbevingsgebied
- Borging erfgoed
- Kennisontwikkeling en monitoring
- Kwaliteitsborging
- Versterking en schade; erfgoed blijft maatwerk

Ontwikkelingen rondom erfgoed

- Versterking
 - Uitwerken PvA versterking per gemeente
 - Per gemeente en Versterkingspunt afspraken over meenemen RCE en Monumentencommissie in voortraject
- Schade: Koppeling schadeherstel, onderhoud, versterken
- Nationaal Programma Groningen
 - Besluit over voorstel Erfgoedprogramma in NPG en inrichting budgetten
 - > Ontwikkelen apart programma Ruimtelijke Kwaliteit Groningen binnen NPG
 - > Afstemming zoeken met andere programma's binnen het NPG
- Asbest en erfgoed
- Erfgoed, duurzaamheid, energiebesparing
- Anticiperen op de nieuwe Omgevingsvisie in relatie tot erfgoed
- Stimuleren vakmanschap
- Stimuleren bredere initiatieven met erfgoedcomponent
- Pilot Overschild karakteristieke panden
- Onderzoek naar mogelijkheden en knelpunten Agrarisch erfgoed in het buitengebied
- Mogelijkheid tot nulmeting onderhoudsconditie monumenten

- Stimuleren initiatieven herbestemming en doorbestemming
- Aansluiten bij nationale erfgoeddeal

Nieuwe organisatiestructuur Erfgoedprogramma

- Alle gemeenten zitting laten nemen in het kernteam aangevuld met het provinciale Steunpunt Cultureel Erfgoed
- Klankbordgroep uitbreiden met maatschappelijke organisaties, 2-3 keer per jaar bijeen
- Continuering stuurgroep, 2-3 keer per jaar bijeen
- Organisatie jaarlijkse brede erfgoed-dag voor overheid en stakeholders

Leeswijzer

Na de inleiding van hoofdstuk 1 geven we in hoofdstuk 2 per actiepoint van de uitvoeringsagenda van het Erfgoedprogramma de stand van zaken weer. In hoofdstuk 3 komen de huidige ontwikkelingen en de positie van het Erfgoedprogramma aan de orde in relatie tot enerzijds de versterkingsopgave en het schadeherstel en anderzijds het NPG. In hoofdstuk 4 staat omschreven hoe de uitvoering van het Erfgoedprogramma nu is georganiseerd en welke aanpassingen nodig zijn. In hoofdstuk 5 sluiten we af met een geactualiseerde beleidsagenda, met een indicatie van de acties, kosten en wijze van uitvoering.

1. INLEIDING

Het Gronings erfgoed behouden voor onze inwoners en de toekomstige generaties in het aardbevingsgebied. Zodat Groningen ook Groningen blijft. Dat is de doelstelling van het gezamenlijke Erfgoedprogramma 2017-2021 van de twaalf (nu zes) gemeenten⁷ in het aardbevingsgebied, de provincie Groningen, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Nationaal Coördinator Groningen (NCG). In deze voortgangsrapportage leest u wat we hebben gedaan, waar we op dit moment in Groningen staan met ons erfgoed, hoe we verder willen gaan en wat we daarbij nodig hebben.

Erfgoedprogramma

Het Erfgoedprogramma kwam in de zomer van 2017 tot stand onder regie van NCG en de provincie. Aanleiding was de motie Dik-Faber, die vraagt om een samenhangend erfgoedbeleid voor het aardbevingsgebied. In het programma staan de visie, verantwoordelijkheden, uitgangspunten, beleidsinstrumenten en financieringsinstrumenten benoemd. Ook is de verbinding gelegd met het Meerjarenprogramma (MJP) *Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen*, het programma van NCG waarin de aanpak versterking, schade, ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en kansrijk Groningen is beschreven. Op 25 augustus 2017 zond het kabinet het Erfgoedprogramma aan de Tweede Kamer. Daarmee werd het een leidend beleidsdocument in de opgave van behoud en herstel van het cultureel erfgoed in de regionale aardbevingsproblematiek.

Samen veel stappen gezet

Er is veel gebeurd de afgelopen periode! Alle spelers in het complexe veld van erfgoed zijn met 100% inzet aan de slag gegaan om het doel van het programma te bereiken: eigenaren, bewoners, gebruikers, gemeenten, provincie, Rijk, NCG en het Steunpunt voor Cultureel Erfgoed Groningen. Dankzij de unieke samenwerking tussen al deze partijen en het feit dat zij elkaar toegang gaven tot het eigen netwerk konden er veel stappen worden gezet. Ervaringen zijn gedeeld, de onderlinge samenwerking is verbeterd en geïntensiveerd en er zijn mooie resultaten behaald.

Een essentiële stap was het in beeld brengen van het gebouwde erfgoed en dit wettelijk en planologisch te borgen, zodat de gebouwen de status van gemeentelijk monument, karakteristiek of beeldbepalend pand ook daadwerkelijk toegekend krijgen. De gemeenten hebben hierin de afgelopen periode veel werk verzet. Daarnaast hebben de provincie, NCG en het ministerie van OCW samen instrumenten ontwikkeld om de eigenaren van monumenten te ondersteunen: het Erfgoedloket, het Erfgoedadviesteam, het Afwegingskader deel 1 en twee subsidieregelingen voor regulier en groot onderhoud van rijksmonumenten. De eigenaren reageren hier positief op en maken boven verwachting veel gebruik van deze nieuwe mogelijkheden.

Wending van de politiek

Ondertussen stond de wereld niet stil en maakte de politiek in 2018 een belangrijke wending. Het Kabinet bepaalde dat de gaswinning uit het Groningenveld op termijn volledig wordt beëindigd. Op advies van de Mijnraad wordt een hernieuwde aanpak voor de versterkingsopgave ingericht.

⁷ De gemeenten Bedum, De Marne, Eemsum en Winsum (per 1 januari 2019 samen de gemeente Hogeland), de gemeenten Groningen en Ten Boer (sinds 1 januari 2019 samen met Haren de gemeente Groningen), de gemeenten Hogeveen, Sappemeer, Menterwolde en Slochteren (sinds 1 januari 2018 samen de gemeente Midden-Groningen) en de gemeenten Appingedam, Delfzijl en Loppersum. Per 2019 behoort Oldambt ook tot de aardbevingsgemeenten en daardoor partner van het Erfgoedprogramma.

Deze hernieuwde aanpak is beschreven in het Plan van Aanpak Mijnraadadvies⁸ (PvA). Inzet is nu om de meest risicovolle gebouwen in het gebied eerst te versterken, en niet meer van ‘van binnen naar buiten’ werken. Het PvA gaat alleen over de veiligheid. Om naast de veiligheid ook financieel ruimte te hebben om samen met inwoners, (maatschappelijke) organisaties en bedrijven aan de toekomst van Groningen te bouwen hebben Regio en Rijk het initiatief genomen een Nationaal Programma Groningen⁹ (NPG) in te richten.

Bepaalde onderdelen uit het Erfgoedprogramma kunnen landen in het NPG.

De Stuurgroep Erfgoedprogramma zal uiteindelijk uitspreken over hoe het NPG zich verhoudt tot het Erfgoedprogramma.

Beleidsagenda 2019-2022

De gezamenlijke visie van het Erfgoedprogramma wordt binnen deze dynamische omstandigheden voortgezet en doorontwikkeld. Samen willen we de cultuurhistorische identiteit en leefbaarheid van het gebied blijven koesteren en versterken. De versterkingsopgave is veranderd. Binnen de nieuwe kaders van het dichtdraaien van de gaskraan komen uit de borging en bescherming van het erfgoed nieuwe dilemma's, kansen en koppelingen naar voren voor het gebouwde erfgoed, de eigenaren en de gebruikers. In deze voortgangsrapportage landt dit in een voorstel voor een geactualiseerde beleidsagenda voor de komende periode.

⁸ <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/downloads/beleidsnotas/2018/11/22/plan-van-aanpak-mijnraadadvies>

⁹ <http://www.nationaalprogrammagroningen.nl/>

2. VOORTGANG ACTIEPUNTEN

In dit hoofdstuk staat de voortgang beschreven per actiepunt van de uitvoeringagenda van het Erfgoedprogramma. Daarbij is de indeling van hoofdstuk 4.2 (kosten en uitvoering) van het programma grotendeels aangehouden.

DOELSTELLING A – INSTANDHOUDING

Het behouden en door ontwikkelen van Gronings erfgoed

2.1 Borgen van cultureel erfgoed (wettelijk en planologisch)

Voor het planologisch vastleggen van erfgoed moet het erfgoed worden geïnventariseerd, gewaardeerd, geduid en juridisch geborgd. In het Erfgoedprogramma is geconstateerd dat op dit gebied een grote opgave ligt voor de gemeenten. De afgelopen periode zijn alle gemeenten in het aardbevingsgebied voortvarend aan de slag gegaan met het aanwijzen van gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden. In bijlage 2 staat per gemeente een totaaloverzicht van de huidige stand van zaken weergegeven.

2.2 Provinciale Erfgoedmonitor

De provincie Groningen heeft de Erfgoedmonitor ontwikkeld. Deze monitor geeft een beeld van ons erfgoed en in welke bouwkundige staat van onderhoud dit is.

Rijks- en gemeentelijke monumenten

Sinds november 2017 zijn alle rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten van Groningen in de monitor opgenomen. Dit betekent dat alle relevante data zijn verzameld door een visuele inspectie vanaf de straat. Steekproefsgewijs is er een check uitgevoerd door de Monumentenwacht. De gegevens van de rijksmonumenten (niet-woonhuizen) zijn ook in de landelijke Erfgoedmonitor opgenomen.

Karakteristieke en beeldbepalende panden en objecten

Sinds de zomer 2018 voegt de provincie karakteristieke en beeldbepalende panden en objecten die gemeenten hebben opgenomen in hun bestemmingsplan toe aan de Provinciale Erfgoedmonitor. Inmiddels zijn de panden en objecten in de gemeenten Midden Groningen en Loppersum opgenomen. De komende maanden volgen in ieder geval de gemeenten Oldambt, het gebied van Ten Boer en een

gedeelte van de gemeente Westerwolde. Daarbij is het een voorwaarde dat de gemeenten zelf met de eigenaar/bewoner gecommuniceerd hebben dat zij in een karakteristiek/beeldbepalend pand wonen. De verwachting is dat in totaal ongeveer 11.000 objecten in de monitor komen te staan. In totaal is ruim de helft nu opgenomen in de monitor¹⁰. Het streven is om 95% van de objecten eind 2019 in beeld te hebben. Dit is afhankelijk van het tempo van het gemeentelijke proces van aanwijzen en vastleggen.

Uitkomsten over de staat van onderhoud volgen in 2019. De provincie wil de gegevens gebruiken voor beleidsdoeleinden. De gegevens kunnen ook beschikbaar gesteld worden aan andere overheden en belangstellenden via www.destaatvangroningen.nl. Dit echter op een geaggregeerd niveau, om binnen de kaders te blijven van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

2.3 Subsidieregelingen onderhoud Rijksmonumenten

In het Erfgoedprogramma is geconstateerd dat er weinig directe financiële ondersteuning is voor particuliere eigenaren van rijks monumentale woningen. Uitgesteld onderhoud komt juist bij deze groep meer voor. De provincie Groningen, NCG en het ministerie van OCW hebben gezamenlijk een financiële regeling ingericht. Achterliggende gedachte hierbij is de eigenaren te stimuleren hun pand in goede staat te brengen, zodat zo min mogelijk versterking nodig is en de panden beter bestand zijn tegen schade.

Dit heeft geresulteerd in twee subsidieregelingen voor rijksmonumenten:

- De regeling Groot Onderhoud en Restauratie Rijksmonumenten Groningen (GRRG).
- De regeling Regulier Onderhoud Rijksmonumenten Groningen (RORG).

Bij het opstellen van de regelingen stonden de eigenaar, het gebouw en eenvoud centraal. Beide regelingen zijn op 1 april 2018 van kracht geworden. In totaal was ruim 6,7 miljoen beschikbaar: 4 miljoen euro van het ministerie van OCW, 1,35 miljoen euro van de provincie Groningen en 1,35 miljoen euro van NCG. De bijdragen van OCW in dit dossier zijn uniek en worden specifiek alleen voor Groningen ingezet. De pilot voorziet duidelijk in een behoefte. Daarnaast heeft de provincie Groningen het 'Cultuurfonds voor monumenten Groningen' aangevuld met een bijdrage van

¹⁰ Ondertussen worden ook alle archeologische monumenten en archeologisch waardevolle terreinen opgenomen.

2 miljoen euro. Bij dit fonds kunnen eigenaren van gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden terecht voor een lening met lage rente.

De eigenaren reageren positief op de financieringsmogelijkheden. Ruim 250 eigenaren hebben een subsidie of lening aangevraagd. Dit is veel meer dan van tevoren was ingeschat. De looptijd van beide regelingen is daarom verlengd tot en met 31 maart 2019. De regelingen zijn inmiddels geëvalueerd en met de daaruit volgende aanpassingen met ingang van 1 april 2019 voortgezet, eventueel met aanpassingen vanuit de evaluatie. Hiervoor is inmiddels een budget gereserveerd. Met name gemeenten vragen om de subsidieregelingen ook open te stellen voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden. Deze mogelijkheid ten aanzien van gemeentelijke monumenten wordt verder verkend.

2.4 Budgettraming van onderhoud rijksmonumenten

Goed onderhoud is de eerste bouwsteen van schadepreventie en versterking. Een goed onderhouden monument is immers in principe een sterker monument. In het Erfgoedprogramma is om een onderzoek gevraagd naar het benodigde onderhoudsbudget voor monumenten in het aardbevingsgebied. NCG heeft de 'Inventarisatie Benodigd Budget Monumenten Aardbevingsgebied' door Libau laten opstellen. Deze inventarisatie is een modelmatig onderzoek onder 340 rijksmonumenten en geeft een indicatie voor de mogelijke onderhoudsbehoefte -zowel groot als klein- voor de komende 15 jaar. Volgens deze inventarisatie zou hiervoor in totaal ca. 73 miljoen nodig zijn. Doorgerekend voor het gehele aardbevingsgebied komt het benodigde onderhoudsbudget volgens deze modelmatige benadering uit op ca. 300 miljoen¹¹. Advies bij deze budgettraming is om een bredere en gedetailleerde nulmeting van monumenten uit te voeren. Deze nulmetingen zouden op geaggregeerd niveau voor beleidsmatige doeleinden gebruikt kunnen worden om de onderhoudsbehoefte van het Groningse erfgoed nog beter inzichtelijk te maken. De hoeveelheid budget die uiteindelijk nodig is voor het onderhoud van het totale gebouwde erfgoed, is daarnaast ook afhankelijk van het aanwijzen van de gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden.

¹¹ Prijspeil budgettraming is 2016.

2.5 Subsidie voor onderhoudsconditie rijksmonumenten

NCG gaat een subsidieregeling opstellen voor eigenaren/beheerders van monumentaal erfgoed voor het opstellen van een kosteloze (aanvangs-onderhoudsinspectie (2019-2020)). Deze nulmeting van het pand kan de monumenteigenaar ondersteunen bij het inzichtelijk krijgen van de onderhoudsconditie van het pand. Aan de hand van de uitkomsten kan eigenaar een doelgericht onderhoudsplan opstellen en subsidie aanvragen voor al dan niet groot- of regulier onderhoud. Voor informatie over deze subsidie kan men vanaf eind mei terecht op de website van NCG, het Erfgoedloket en de Monumentenwacht Groningen.

DOELSTELLING B – OPTIMALE BALANS

Optimale balans tussen veiligheid, schadeherstel en behoud Gronings erfgoed en ruimtelijke kwaliteit

2.6 Erfgoedloket en Erfgoedadviesteam

Het Erfgoedloket en het daaraan gekoppelde Erfgoedadviesteam is conform het Erfgoedprogramma op 1 oktober 2017 gestart, met als opdracht eigenaren en bewoners van erfgoed in de aardbevingsregio te ontzorgen, te ondersteunen en waar nodig specialistische hulp te bieden. Het Erfgoedloket is ook vastgelegd in het Regeerakkoord 2017-2021.

Er is een handreiking voor erfgoedeigenaren opgesteld, die bij het loket is af te halen. Sinds 1 oktober 2017 kan iedereen ook terecht op de website www.erfgoedloketgroningen.nl. In juli en september 2018 zijn twee drukbezochte inloopavonden georganiseerd. Deze inloopavonden zullen ook in 2019 georganiseerd worden.

Trendanalyse Erfgoedloket

Het Erfgoedloket voorziet duidelijk in een behoefte. Het loket rapporteert ieder kwartaal over de werkzaamheden en analyseert de vragen die binnenkomen. Deze rapportages en trendanalyses leveren belangrijke informatie op om waar nodig processen en procedures te verbeteren. Het overgrote deel van de vragen komt van eigenaren van een rijksmonument. De meeste vragen gaan over de subsidieregelingen RORG en GRRG. Ondersteuning op dit vlak is gewenst. Op de tweede plaats staan de vragen over schades en daarna volgen vragen over versterkingen.

2.7 Monumenten en de veiligheidsnorm NPR

NCG, de betrokken gemeenten en de provincie gebruiken de Nederlandse Praktijk Richtlijn (NPR) aardbevingen als veiligheidsnorm voor het toetsen van de sterkte van bestaande gebouwen. Deze geldt ook voor de persoonlijke veiligheid van de bewoners en gebruikers van monumenten.

Veiligheidsmaatregelen moeten echter wel zoveel mogelijk samengaan met het behoud van het monumentale karakter van het pand. Dit vraagt om een specifieke beleidslijn voor de versterking van rijks- en gemeentelijke monumenten. Bij de actualisatie van de NPR in 2017 hebben NCG en OCW/RCE daarom extra budget beschikbaar gesteld voor de uitwerking van de Normstelling op monumenten. In de NPR 2018 is er een speciale monumentenparagraaf opgenomen inclusief een speciale erfgoedbijlage (Bijlage K). De NPR 2018 is gratis te downloaden op:

<https://www.nen.nl/NEN-Shop/Norm/NPR-99982018-nl.htm>

De 'position paper' die daar nog bij hoort volgt in het eerste kwartaal van 2019. Strekking van de aanpassingen in de NPR is dat voor een monument de mogelijkheid is gecreëerd om tijdelijk niet aan de norm te hoeven voldoen. In de position paper volgt nadere onderbouwing van de randvoorwaarden en kaders op basis waarvan een gemeente deze beleidsmatige beslissing in overleg met de eigenaar/ gebruiker kan nemen.

2.8 Afwegingskader Erfgoed in het aardbevingsgebied

De bouwkundige ingrepen die nodig zijn voor het versterken kunnen grote impact hebben op de monumentale waarden van het gebouw. Actiepunt uit het Erfgoedprogramma is het opstellen van een kader om bij de versterkingsopgave van het cultureel erfgoed op een zorgvuldige manier afwegingen te kunnen maken. Dit *Afwegingskader Erfgoed en Aardbevingen deel 1*¹² is opgesteld door de RCE en NCG en op 1 maart 2018 gepubliceerd. Het kader is een middel om te komen tot een optimaal versterkingsplan voor gebouwd erfgoed in het aardbevingsgebied en beschrijft de kaders waarbinnen een gemeente als bevoegd gezag besluiten moeten nemen vanuit haar wettelijke bevoegdheid. Het kader kent drie invalshoeken: veiligheid, cultuurhistorie en gebruik. Het gaat erom een goede balans te vinden tussen deze drie. Het afwegingskader is in eerste instantie bedoeld voor gemeenten, maar ondersteunt in het hele versterkingsproces ook de experts en de eigenaren van erfgoedpanden.

¹² <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/onderwerpen/erfgoed/afwegingskader>

NCG en RCE werken op dit moment aan deel 2 van het Afwegingskader Erfgoed en Aardbevingen. Naar verwachting is dit in het tweede kwartaal van 2019 klaar. Dit is een verdiepingsslag en een verdere uitwerking van techniek en proces. Dit deel bevat een soort 'Typologieën catalogus', waarin de maatregelen aan de hand van technische voorbeelden uit de praktijk helpen bij het versterkingsproces. Deze Typologieën Catalogus kan de eigenaar helpen meer inzicht te krijgen in de kwetsbare punten van zijn specifieke pand. Dit kan ook voor onderhoud en schadepreventie van nut zijn. Daarnaast kan het de restauratiearchitect, de constructeur, de eigenaar en de gemeente helpen om tot een versterkingsadvies te komen, waarin de balans tussen veiligheid, monumentwaarde en gebruik via maatwerk geborgd is.

Ruimtelijke kwaliteit

In het Erfgoedprogramma is het vaststellen van ons erfgoed gekoppeld aan de ruimtelijke kwaliteit. Samen zorgen ze voor een specifieke gebiedsidentiteit. Vanuit het provinciale ERL-programma (Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap) is samen met NCG-budget beschikbaar gesteld voor initiatieven vanuit de regio die bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit. Op 9 november 2018 hebben de initiatiefnemers kunnen pitchten. De drie winnaars van deze ronde krijgen elk een opdracht voor verdere uitwerking van hun initiatief tot een maximaal budget van 25.000 euro. Gezien de vele aanmeldingen is op 10 april 2019 een vervolg ronde georganiseerd¹³. De RCE stelt hiervoor ook een budget beschikbaar. De aandacht voor ruimtelijke kwaliteit en landschap vraagt verdere uitwerking naar de toekomst. Mogelijk gaan we dit ook binnen het NPG oppakken via een apart programma Ruimtelijke Kwaliteit Groningen.

¹³ <https://www.provinciegroningen.nl/actueel/nieuwsartikel/vier-initiatieven-met-steun-van-provincie-aan-de-slag-met-groninger-erfgoed/>

3. ONTWIKKELINGEN ROND OM ERFGOED

Het Erfgoedprogramma staat niet op zichzelf. Er zijn ontwikkelingen die ook het Groningse erfgoed raken en die invloed hebben op het bepalen van de beleidsagenda voor de komende periode. In dit hoofdstuk staan we stil bij de ontwikkelingen rond de versterkingsopgave, het schadeherstel en het Nationaal Programma Groningen.

3.1 Versterkingsopgave en schadeherstel

In 2018 besloot het Kabinet de gaswinning gefaseerd af te bouwen. De Mijnraad heeft geconcludeerd dat door versneld stoppen van de gaswinning de veiligheid in Groningen toeneemt. Dat betekent dat de versterkingsaanpak verandert. Op 2 juli 2018 hebben Rijk, provincie en gemeenten besloten de adviezen van de Mijnraad als basis te nemen voor de herijking van de versterkingsoperatie. Samen met onder andere gemeenten, woningcorporaties en Centrum Veilig Wonen heeft NCG een plan van aanpak voor de versterkingsoperatie gemaakt¹⁴. Het plan van aanpak vervangt grotendeels het Meerjarenprogramma waarmee NCG eerder werkte. De aanpak focust zich op twee belangrijke ingrediënten: het zo snel mogelijk in uitvoering nemen van de meest risicovolle gebouwen en een

¹⁴ <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/actueel/nieuws/2018/11/2/rijk-provincie-en-gemeenten-stemmen-in-met-plan-van-aanpak-versterking>

versnelling van de versterkingsaanpak. De zes gemeenten in het aardbevingsgebied hebben het plan van aanpak vertaald in lokale uitvoeringsplannen.

Versterking

Voor de versterking van gebouwd erfgoed is maatwerk noodzakelijk. Dit uitgangspunt is overeind gebleven in het nieuwe 'Plan van Aanpak' (PvA) dat NCG heeft opgesteld in opdracht van Rijk en Regio, op basis van het advies van de Mijraad in juli 2018. In het plan is vastgelegd dat de afspraken, gemaakt in het Erfgoedprogramma, onverkort van kracht blijven. Het PvA gaat uit van inspectie van de meest risicovolle panden in het gebied, de P50 (gebouwen met een verhoogd risicoprofiel) en de P90 (gebouwen met een licht verhoogd risicoprofiel). Welke gebouwen dit zijn, wordt ingeschat op basis van het zgn. "Hazard and Risk Assessment model" (HRA).

Van bijna alle gemeenten is het PvA door de SodM vastgesteld. Momenteel is het de verwachting dat in totaal ca. 100 monumenten als risicovol worden aangemerkt en ca. 1000 karakteristieke panden. Hoe de exacte versterkingsopgave wordt, is afhankelijk van de verdere uitwerking van het PvA per gemeente. Een deel van de monumenten zit al in eerder gestarte programma's vanuit het Meerjarenprogramma (MJP), zoals de drie batches en eigen initiatief/ Heft in Eigen Hand. Deze programma's gaan gewoon door conform gemaakte afspraken.

Per gemeente en uitvoerende organisatie zal specifiek de afspraak gemaakt moeten worden dat, wanneer het de versterking van een erfgoedpand betreft, er in overleg met de eigenaar altijd eerst een vooroverleg met gemeente, de RCE en/of de Monumentencommissie wordt gepleegd. Dit voordat het versterkingsplan definitief wordt uitgewerkt. Het ontlast de eigenaar-bewoner, zorgt voor een zorgvuldige benadering van de opgave en voorkomt onnodige vertraging op het vergunningstraject. Dit is van groot belang; de veranderde opgave heeft namelijk al veel vertraging en daardoor onzekerheid bij eigenaren doen ontstaan. Er is dringende behoefte aan duidelijkheid en snelheid.

Schadeherstel

Voor het erfgoed zijn twee ontwikkelingen op het gebied van schadeherstel van belang: de oprichting van de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade en het nieuwe wetsvoorstel mijnbouwschade Groningen. De schadeafhandeling verloopt zeer traag. Er is nog geen

koppeling gemaakt met de versterking. Ook is er nog geen proces ingericht om zwaar beschadigde panden die niet bij een batch horen in de versterkingsopgave te krijgen. Daarnaast is de koppeling tussen onderhoud/verduurzaming en schade niet afgestemd. Erfgoedpartners maken zich ernstig zorgen over de inzet van expertise die ingezet wordt bij schade aan erfgoed.

- *Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade*

Vanaf 19 maart 2018 kunnen bewoners en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf voor het melden van schade alleen nog terecht bij het *schadeloket* van de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen. Voor die tijd lag de schadeafhandeling bij het CVW en voor complexe gevallen bij de NCG. Bij de TCMG vallen monumenten onder de zogenaamde specials. De TCMG zal deze special-dossiers volgens het first in-first out principe oppakken. De TCMG adviseert over de toe te passen herstelmethodiek, maar de aanvrager is zelf verantwoordelijk voor de uitvoering. De verantwoordelijkheid van een monumentwaardig herstel ligt nu bij de monumenteigenaar. Voor adviezen hierover kan men terecht bij het Erfgoedloket.

- *Nieuw wetsvoorstel Instituut Mijnbouwschade Groningen*

In de Memorie van Toelichting van het nieuwe Wetsvoorstel Mijnbouwschade Groningen wordt aandacht besteed aan de omgang met erfgoed. Een verwijzing naar de uitgangspunten van het Erfgoedprogramma voor zorgvuldig schadeherstel van gebouwd erfgoed is opgenomen. In dit wetsvoorstel wordt de instelling van het Instituut Mijnbouwschade geregeld. In het najaar van 2018 is het voorgelegd aan de Raad van State. De Tweede Kamer zal het wetsvoorstel naar verwachting begin 2019 behandelen. Zowel in het huidige als in het nieuwe wetsvoorstel is gewezen op de afspraken die conform het Erfgoedprogramma van kracht zijn en op het feit dat schadeafhandeling in lijn in dient te zijn met de Erfgoedwet en Wabo.

Kwaliteitsborging

Het herstellen van schade of het versterken van een pand met een monumentaal karakter vraagt om specialistische kennis. Het gaat om kennis over de waarden en de bouwkundige kenmerken, maar ook over de te kiezen materialen en bouwwijze. Randvoorwaarde is de borging van de kwaliteit in zowel opname als uitvoering. NCG heeft daarom samen met de RCE en de provincie Groningen kaders opgesteld voor deskundige uitvoering door experts en adviseurs, die betrokken zijn bij de schadeafhan-

deling en versterking van het gebouwde erfgoed (zie bijlage 3). Deze kaders voor kwaliteitsborging zijn gedeeld met het CVW en de TCMG. Het is aan het bevoegd gezag om bij ingrepen aan een monument over de kwaliteitsborging te waken.

Asbest en erfgoed

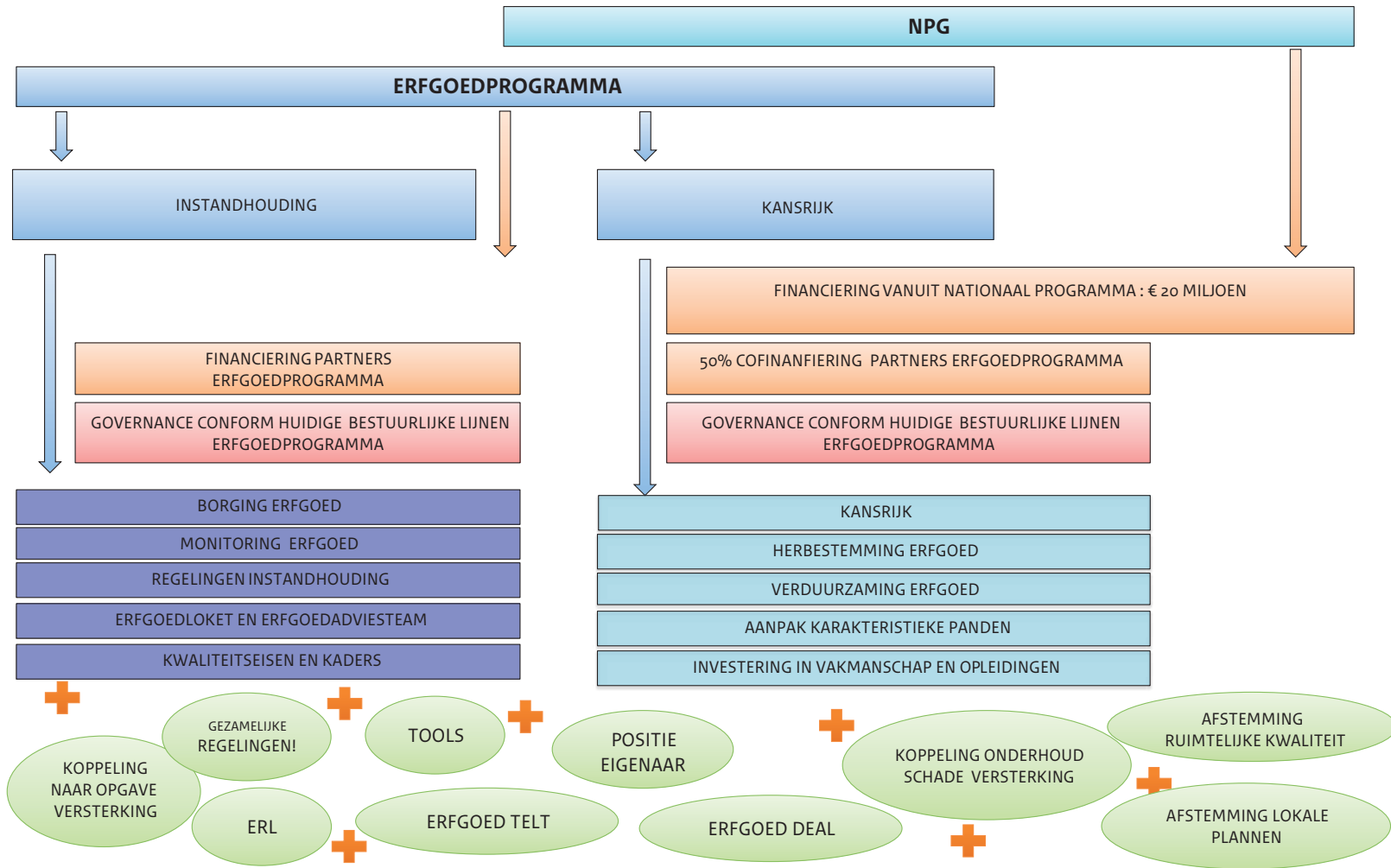
De verschillende overheden houden zich bezig met de asbest problematiek met betrekking tot het erfgoed. Dit zal gezamenlijk worden opgepakt; binnen bestaande regelingen wordt ruimte gezocht om eigenaren te ondersteunen.

Erfgoed en duurzaamheid

In het kader van ontwikkeling van innovatie en duurzaamheid hebben provincie, NCG en RCE op 17 oktober 2018 een gezamenlijke kennissessie georganiseerd over het toekomstperspectief voor verduurzaming en erfgoed. Eigenaren konden op deze dag informatie ophalen over de mogelijkheden van de verduurzaming van hun pand. Hierover wordt in 2019 verder gesproken ook in het licht van koppeling van regelingen en subsidies van verschillende (rijks)overheden op dit gebied.

- MODEL ERFGOEDPROGRAMMA IN RELATIE TOT HET NPG -

3.2 Nationaal Programma Groningen

Op 5 oktober 2018 hebben de gemeenten in het aardbevingsgebied, de provincie Groningen en het kabinet het startschot gegeven voor het Nationaal Programma Groningen (NPG). Met het programma bouwen regio en Rijk met inwoners, (maatschappelijke) organisaties en bedrijven aan de toekomst van Groningen. Het Nationaal Programma Groningen is op 11 maart 2019 door alle partijen ondertekend.

Het Nationaal Programma Groningen (NPG) is een tien jarig programma waarin bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties, aardbevingsgemeenten, provincie en rijk zich inzetten voor de toekomst van Groningen. Het programma is vooral gericht op leefbaarheid, sociale samenhang, stads- en dorpsvernieuwing, energietransitie en regionale economische ontwikkeling.

Onderdelen uit het Erfgoedprogramma krijgen een plek in het NPG. Gemeenten gaan lokale programmaplannen maken gericht op behoud van hun erfgoed. Het is belangrijk om de samenwerking die in het erfgoedprogramma is ontstaan, voort te zetten. Om die reden worden de partijen achter het huidige erfgoedprogramma uitgenodigd om een actief vervolg te geven aan dat erfgoedprogramma. Vanuit het Nationaal Programma Groningen wordt maximaal 20 miljoen euro beschikbaar gesteld voor uitvoering van een erfgoedprogramma gedurende de looptijd van het Nationaal Programma Groningen. Hiervoor geldt van de aanvragende partijen een cofinancierings-eis van 50%. In het geval van de gemeenten mag de eigen bijdrage (ook) afkomstig zijn uit het lokale programmabudget (Nationaal Programma Groningen programma Lokaal).

Voortzetting van de huidige samenwerkingsstructuur binnen het Erfgoedprogramma blijft van belang:

- Erfgoedbeleid vraagt om maatwerk en een integrale aanpak.
- De Tweede Kamer en Provinciale Staten hebben gevraagd om samenhangend en gezamenlijk beleid en uitvoering met betrekking tot erfgoed (Motie Dik-Faber).
- Alle partners van het Erfgoedprogramma geven aan dat zij het regionaal aangestuurde programma willen voortzetten en uitbouwen. Deze governance staat al jaren en functioneert goed. De taakverdeling tussen rijk, provincie, gemeenten en NCG is al afgesproken en met de Tweede kamer gecommuniceerd.

Door het Erfgoedprogramma op een goede manier te verbinden met het NPG, worden kansen benut, zonder de huidige verworvenheden op te geven.

4. ORGANISATIE VAN HET ERFGOEDPROGRAMMA

4.1 Stuurgroep Erfgoedprogramma

De coördinatie van het Erfgoedprogramma ligt in handen van NCG. Om de voortgang te monitoren is de stuurgroep Erfgoed ingesteld. In de stuurgroep nemen vertegenwoordigers van het Rijk – het Ministerie van OCW – de provincie Groningen, NCG en alle betrokken gemeenten in het aardbevingsgebied plaats. De stuurgroep is in 2018 tweemaal bij elkaar geweest; op 14 februari en op 10 oktober. Dit onder wisselend voorzitterschap van resp. de provincie en NCG. De provincie en NCG bereidden gezamenlijk de agenda van de vergadering voor.

4.2 Kernteam en klankbordgroep

De stuurgroep krijgt input van het kernteam Erfgoedprogramma en van de klankbordgroep Erfgoedprogramma. In het kernteam zit een afvaardiging van de deelnemers van het programma. Het kernteam kwam ongeveer elke zes weken bij elkaar om de voortgang te bespreken. In de klankbordgroep zijn alle deelnemers vertegenwoordigd. De klankbordgroep is in de afgelopen periode vijf keer bij elkaar geweest. Dit werd vaak gecombineerd met een excursie of inhoudelijke discussie. Zo is een bezoek gebracht aan de versterkte Molukse kerk in Appingedam en is een gesprek gevoerd met de Vereniging Groninger Monument Eigenaren. Verschillende werkgroepen hebben onderdelen verder uitgewerkt en er is goed contact opgebouwd in de regio.

4.3 Aanpassing van het programma management

Het Erfgoedprogramma loopt door tot en met 2021. Een aantal ontwikkelingen vraagt om een herinrichting van de overlegstructuur.

Herindeling

Het afgelopen jaar is het gemeentelijke landschap in de provincie Groningen door herindeling veranderd. Komende jaren zullen er nog meer gemeenten worden samengevoegd.

- Per 1 januari 2018 vormden de gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren samen de nieuwe gemeente Midden-Groningen.
- Per 1 januari 2019 zijn de volgende gemeenten ontstaan:
 - Gemeente Het Hogeland: De Marne, Eemsmond, Bedum en Winsum.
 - Gemeente Groningen: Groningen, Ten Boer en Haren. Haren is formeel geen aardbevingsgebied.
- In 2021 zullen ook de gemeenten Loppersum, Delfzijl en Appingedam samenvoegen.
- In 2019 is de gemeente Oldambt toegevoegd aan het aardbevingsgebied en is deze gemeente ook partner van het Erfgoedprogramma.

Door de herindeling zijn de gemeenten groter geworden en kunnen zij gemeentelijk bestuur en taken ook in de toekomst goed uitvoeren. Vanwege de herindeling zou de overlegstructuur als volgt kunnen worden ingericht:

- Kernteam: Alle aardbevingsgemeenten, provincie, OCW, NCG en het Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen zijn vertegenwoordigd in het kernteam. Het kernteam komt eens per zes weken bij elkaar.
- Kernteam +: Het kernteam, aangevuld met maatschappelijke partners. Deze komt twee tot drie keer per jaar bij elkaar.
 - Maatschappelijke partners: VGME, Steunpunt Cultureel Erfgoed, Erfgoedloket, Monumentenwacht.
- De stuurgroep blijft volgens de huidige opzet ingericht, aangevuld met de gemeente Oldambt. De vertegenwoordiging uit de gemeenten is door de herindeling verminderd. De stuurgroep komt twee tot drie keer per jaar bij elkaar.
- Jaarlijks zou er een brede Erfgoed-dag voor overheid en stakeholders georganiseerd kunnen worden. Op de agenda staan zaken uit het Erfgoedprogramma en de beleidsagenda die om verdieping en verrijking vragen.
- Er is en blijft afstemming met diverse netwerken, zoals het Monumentenberaad, het Erfgoedloket de Vereniging Monument Eigenaren Groningen et cetera.

Governance voor het aardbevingsdossier

NCG gaat over van een coördinerende organisatie naar een uitvoerende organisatie. De governance hiervoor moet nog verder worden ingericht. Het is van groot belang dat de koppeling tussen versterking en schadeherstel meegenomen wordt. Mogelijk heeft een veranderde governance gevolgen voor het erfgoeddossier. Alle partijen hebben de voorkeur voor continuering van de huidige structuur van het Erfgoedprogramma.

Nationaal Programma Groningen

Zoals omschreven in hoofdstuk 3 heeft het Erfgoedprogramma een relatie met het NPG. Hoe deze relatie organisatorisch vorm krijgt zal verder worden uitgewerkt.

Schadeafhandeling

Afstemming met de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (en in 2019 het Instituut Mijnbouwschade) is belangrijk. Vanuit het Erfgoedprogramma wordt verkend hoe deze afstemming het beste kan plaatsvinden. Dit is zowel van groot belang voor de koppeling schade-versterken als de koppeling schade- restauratie-onderhoud.

5. BELEIDSAGENDA

Het Erfgoedprogramma is een dynamisch programma en wordt op basis van nieuwe kennis en ervaring met allerlei partijen steeds verder ontwikkeld. Het is nog te vroeg om een analyse te maken wat het Erfgoedprogramma heeft opgeleverd. Wat we in dit hoofdstuk wel kunnen doen is op basis van de stand van zaken en de nieuwe ontwikkelingen een voorstel doen voor de beleidsagenda voor de komende periode.

De beleidsagenda bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Continuering van het Erfgoedprogramma.
2. Doorontwikkeling van de beleidsagenda voor het Erfgoedprogramma, gekoppeld aan het NPG.
3. Herinrichting van het programmamanagement.

Op volgende pagina's is de beleidsagenda per actiepoint uitgewerkt.

Actiepunt	Planning	Budget	Trekker
CONTINUERING ACTIEPUNTEN ERFGOEDPROGRAMMA			
1. Provinciale Erfgoedmonitor			
a. Verder vullen met karakteristieke en beeldbepalende panden en objecten	Eind 2019	€ 150.000 (2019)	Provincie
b. Verder vullen met archeologische monumenten en archeologisch waardevolle terreinen die nog niet zijn opgenomen.		€ 50.000 (vanaf 2020, per jaar voor onderhoud)	RCE
c. Uitkomsten staat van onderhoud.	2019		
2. Subsidiereregelingen, Fonsvorming			
a. Evaluatie regelingen GRRG en RORG en voortzetten met ingang van 1 april 2019, met eventuele aanpassingen vanuit de evaluatie.	01-04-19	€ 4.000.000 € 1.350.000 € 1.350.000 (2018) € 4.000.000 € 1.350.000 € 1.350.000 (2019)	OCW, Provincie, NCG OCW Provincie NCG
b. Onderzoeken mogelijkheid om de subsidiereregelingen ook open te stellen voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden.			Allen
c. Fondsvorming: komen tot één fonds voor Groninger Monumenten (rijks, provinciaal en karakteristiek) voor schadeherstel, versterking, onderhoud en verduurzaming.			Allen
3. Voortzetten Erfgoedloket	2017-2020	€ 220.000 per jaar	NCG-budget Provincie uitvoering
4. Monumenten en de veiligheidsnorm NPR: NPR 2018, erfgoedbijlage K en Position paper	01-05-19	€ 100.000 € 65.000 (Eenmalig, verspreid over 2018- 2019)	RCE NCG
5. Afronden Afwegingskader erfgoed in het aardbevingsgebied deel 2	01-05-19	€100.000 € 60.000 (Verspreid over 2018- 2019)	RCE NCG
6. Borging erfgoed			Gemeenten
7. Kennisontwikkeling			Allen
8. Kwaliteitsborging			Allen
9. Versterking			Gemeenten
a. Uitwerken Plan van Aanpak versterking per gemeente			Gemeenten, RCE, NCG.
b. Per gemeente en Versterkingspunt afspraak maken dat de RCE en de Monumentencommissie al in het voortraject worden meegenomen, zodra bekend is dat een rijks- of gemeentelijk monumentaal pand versterkt moet worden.			

Actiepunt	Planning	Budget	Trekker
10. Schade a. Koppeling schadeherstel- onderhoud- versterken b. Monitoring kwaliteitsborging			Allen
ONTWIKKELINGEN RONDOM ERFGOED			
11. Asbest en erfgoed			Allen
12. Erfgoed, duurzaamheid, energiebesparing			Allen
13. Anticiperen op de nieuwe Omgevingsvisie i.r.t. erfgoed			Allen
14. Nationaal Programma Groningen a. Besluit over voorstel Erfgoedprogramma in NPG en de inrichting van de budgetten. b. Ontwikkelen van een apart programma Ruimtelijke Kwaliteit Groningen binnen NPG.		Vanuit het NPG wordt voor erfgoed €20.000.000 beschikbaar gesteld tegen een cofinanciering van 50%	Allen
15. Stimuleren vakmanschap			Allen
16. Brede Initiatieven met erfgoedcomponent stimuleren			Allen
17. Pilot Overschild Karakteristieke panden		€2.000.000,- incl. handelingskosten	Provincie, RCE, Gem. Midden Groningen,
18. Onderzoek naar mogelijkheden en knelpunten Agrarisch erfgoed in het buitengebied			Allen
19. Brede nulmeting monumenten n.a.v. budgettraming Monumenteeigenaren kunnen binnen het aardbevingsgebied een onderhoudsconditie van hun pand laten opstellen door de Monumentenwacht. Dit ter ondersteuning van het opstellen van een onderhoudsplan. Daarnaast kan de kwaliteit en onderhoudsbehoefte van het Groningse erfgoed nog beter inzichtelijk worden.	2019-2020	€ 250.000 (2019-2020)	NCG
20. Stimuleren initiatieven herbestemming en doorbestemming			Allen
ORGANISATIE ERFGOEDPROGRAMMA			
21. Nieuwe organisatiestructuur a. Alle gemeenten zitting laten nemen in het kernteam. b. Klankbordgroep uitbreiden met maatschappelijke organisaties, vergaderen 2-3 x per jaar. c. Continuering Stuurgroep, vergaderen 2/3 x per jaar d. Jaarlijks een brede erfgoed-dag voor overheid en stakeholders organiseren.			Allen

BIJLAGE 1: KWALITEITSBORGING BIJ SCHADEHERSTEL EN VERSTERKING

Dit stuk is vanuit het Erfgoedprogramma opgesteld door RCE, Monumentenwacht, Provincie en NCG.

Werkzaamheden welke voor schadeherstel en de versterkingsopgave aan erfgoed worden uitgevoerd, zijn complex. Daarnaast zijn er vaak aanvullende gegevens van het pand nodig. Daarom wordt voor Erfgoed een bijzondere aanpak voorgeschreven zodat de kwaliteit in het hele proces wordt gewaarborgd.

1. Kaders voor de opname, beoordeling en versterking van een erfgoedpand op hoofdlijnen

- Bij de opname van een monument:
 - opstellen van een cultuurhistorische waardestelling,
 - opstellen van een onderhoudsconditie van het pand conform NEN2767-Rgd BOEI.
- Bij opstellen van een versterkingsadvies:
 - betrekken van een restauratiearchitect voor rijks- en gemeentelijke monumenten,
 - betrekken van de erfgoedexpert bij karakteristieke panden.
 - > rekening houden met de bijzondere status van het pand,
 - > opstellen van het advies op basis van de afweging tussen veiligheid, gebruik en erfgoedwaarde, waarbij veiligheid de norm blijft,
 - > “Afwegingskader Erfgoed” wordt als kader meegenomen in de afwegingen versterkingsplan,
 - > bij rijks- en gemeentelijke monumenten de Monumentencommissie/ RCE in het voortraject betrekken als adviseur van de gemeente,
 - > bij karakteristieke panden zoveel mogelijk de versterkingsmaatregelen aan de binnenzijde van het gebouw ontwerpen, om de karakteristieke waarden niet aan te tasten.
- Bij het uitvoeren van een versterking:
 - opdrachtgevers en eigenaren moeten verzekerd zijn van een verantwoorde uitvoering.

Voor alle stappen geldt:

- Inzetten van experts die aangesloten zijn bij een beroepsorganisatie/ register.
- Inpraak van de bewoner in de keuze van de experts.

2. Kwaliteitseisen Experts

Voor schadeherstel en een versterkingsopgave wordt alleen het erfgoed met een geborgde status in acht genomen.

Alle experts die voor erfgoed worden ingezet dienen de koppeling tussen *veiligheid, gebruik en waarde* te kunnen maken. Deze experts behoren naast de technische, economische en maatschappelijke componenten - afhankelijk van de opgave – ook een deskundigheid hebben op bouwhistorisch en/ of cultuurhistorisch vlak.

Naast aantoonbare kennis op het gebied van restauratie, bouwhistorie en/of cultuurhistorie, heeft het de voorkeur bij om bij de versterkingsopgaven ook experts te betrekken die competenties hebben om belangen te verbinden, koppelkansen te ontdekken en eventuele de eventueel extra opgave herbestemming mee kunnen nemen in de opdracht.

De uitvoerende partij dient hiervoor een ruime pool van de experts met erfgoeddeskundigheid samen te stellen.

Bij versterken is de opgave dusdanig complex dat deze experts al aan de voorkant van het proces meegenomen dienen te worden.

A. Architecten

1. In monumenten gespecialiseerde architect is als ARCHITECT ingeschreven in het Architectenregister, beheert door het Bureau Architectenregister (SBA)¹⁵. Dit is een VEREISTE.

¹⁵ De doelstellingen van de Wet op de architectentitel zijn:

- Kwaliteitsborging: Waarborgen dat de vormgevers van onze leefomgeving (architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect) aan een erkende instelling zijn opgeleid en over voldoende beroepservaring beschikken.
- Bescherming van opdrachtgevers: Indien de opdrachtgever een in het architectenregister ingeschreven ontwerper inschakelt, dan mag hij of zij ervan uit gaan dat deze beschikt over voldoende deskundigheid om de opdracht naar behoren uit te voeren.
- Implementeren van Europese regelgeving ter bevordering van het grensoverschrijdend werken: Doordat de opleidings- en beroeps-ervaringseisen in de Wet op de architectentitel gerelateerd zijn aan EU-normen, wordt het grensoverschrijdend werken van architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect vergemakkelijkt.

2. WENS: Gecertificeerd GEAR¹⁶/ of aangesloten bij VARW¹⁷.
3. Indien sub b niet het geval is moet er een acquisitie gedaan worden richting uitvoerende partij, met in de portefeuille minimaal vijf restauratieprojecten waarmee de expertise kan worden aangetoond.

Er moet de mogelijkheid bestaan dat, als de eigenaar al een eigen architect heeft en deze in wil zetten voor de opgave, deze architect voor de acquisitie in aanmerking komt en na goedkeuring aan het expertteam wordt toegevoegd.

B. Schadetaxateurs:

Er bestaat nog geen gespecialiseerde opleiding voor schadetaxateurs in relatie tot erfgoed en aardbevingen.

Van bedrijven die aangesloten zijn bij de branchevereniging ERM of SCR wordt aangenomen dat hun schadetaxateurs over de gewenste expertise beschikken.

Aan te bevelen is om schadetaxateurs die in aanmerking komen voor een inventarisatie op het vlak van erfgoed en welke niet behoren tot deze brancheverenigingen, extra scholing aan te bieden. Dit bijvoorbeeld in overleg met Epi Kenniscentrum, de Erfgoedacademie SCR of ERM. Gezocht zou moeten worden naar een speciale erkenningsregeling voor deze specialiteit.

Als er geen gespecialiseerde schadetaxateur erfgoed beschikbaar is, moet de schade inventarisatie in samenwerking met een erfgoedexpert worden opgenomen.

Bij Schade-uitkering dient er rekening gehouden te moeten worden met de extra kosten die nodig zijn om erfgoed conform zijn erfgoed waarde te kunnen herstellen. Daarnaast kan ook een mogelijke vergunningaanvraag kosten met zich mee nemen

C. Taxateurs voor herbouwwaarde erfgoedpanden;

Aangezien bij monumentale woningen en ander erfgoed veelal sprake is van gebruik van kostbare bouwmaterialen (zoals natuursteen, koperwerk en zwaar grenen- en eiken houtwerk) en veel

¹⁶ Een GEAR-certificaat: (Gezamenlijke Erkenningsregeling van Architecten werkzaam in de Restauratie). Deze certificering wordt tweejaarlijks middels een beoordelingsprocedure getoetst, waardoor de kwaliteit van het werk van restaurerende architectenbureaus op vakinhoudelijk gebied wordt gewaarborgd. Zo staat de erkenning als GEAR-architect garant voor een te leveren kwaliteit in de monumenteninstandhouding

¹⁷ die **De Vereniging van Architecten Werkzaam in de Restauratie (VAWR)** is een actieve branchevereniging die zich inzet voor de waarborging van hoogwaardig behoud en restauratie van monumenten in ons land te bevorderen en te bewerkstelligen. De vereniging is opgericht in 2006.

bouwtijd is geïnvesteerd in bijzonder vakwerk (zoals knipvoegwerk, gemetselde trapeziums en plafondornamenten), is het inschatten van de herbouwwaarde werk voor specialisten. Om discussies achteraf te voorkomen is het raadzaam om, een zogeheten bindende herbouwwaarde vast te stellen, in het kader van art. 7:960 BW. Er zal een volledige taxatie moeten plaats vinden alsof het pand zou worden verzekerd. Het betreft in deze opgave een taxatie van de herbouwwaarde (*dus anders dan de marktwaarde!*). De taxateur dient aantoonbaar voldoende ervaring met het taxeren van monumenten en of ander erfgoed (karakteristieke en beeldbepalende panden) te hebben.

Naast de lokale marktkennis, dient de taxateur ook op de hoogte te zijn van de verschillen tussen rijks- en gemeentelijke monumenten, karakteristieke en beeldbepalende panden.

Mocht er een bouwhistorisch c.q. cultuurhistorisch rapport opgesteld van het pand, dient de taxateur hierover te kunnen beschikken. Dit omdat dit rapport inzicht geeft in de erfgoedwaarden van het pand kan dit de taxateur helpen bij het vaststellen van het juiste bedrag. Met name ook in verband met de mogelijk rijke ornamentiek, bijzonder vakwerk en kostbare bouwmaterialen. In de taxatie dient ook de herbouw van de fundering moeten meegenomen worden.

De bevindingen tijdens de taxatie van het erfgoed en de berekening van de herbouwwaarde ervan, worden vastgelegd in een taxatierapport.

D. Aannemers

Opdrachtgevers en eigenaren moeten verzekerd zijn van een verantwoorde uitvoering. Zowel bij schadeherstel als bouwkundige versterking. Een aannemersbedrijf dient daarom aan één van de volgende voorwaarden te voldoen:

- a. Een in restauratie gespecialiseerde aannemer dient ERM¹⁸ gecertificeerd te zijn (en in het bezit van het ERB-certificaat)¹⁹.

¹⁸ ERM beheert diverse soorten richtlijnen: uitvoeringsrichtlijnen en beoordelingsrichtlijnen (samen erkenningsregeling genoemd). Een uitvoeringsrichtlijn bevat de afspraken die gemaakt zijn over het op juiste manier uitvoeren van onderhoud en restauratie aan monumenten (de technische norm). Een beoordelingsrichtlijn bevat de afspraken over het aantoonbaar en het systematisch borgen van die kwaliteit (borging). Een organisatie die aan zowel de uitvoeringsrichtlijn als de beoordelingsrichtlijn voldoet kan een certificaat halen

¹⁹ Op de uitvoering van werken als hoofdaannemer in de restauratie is van toepassing de **Beoordelingsrichtlijn Erkend Restauratie Bouwbedrijf (BRL 3000)**. De certificering op de Beoordelingsrichtlijn wordt uitgevoerd door Kiwa.

- b. Hij of zij is aangesloten bij de Vereniging Restauratie Noord²⁰/ SCR (stichting certificering Restauratie)²¹.
- c. Indien bovenstaande niet het geval is zal er een acquisitie gedaan moeten worden richting uitvoerende partij met een portfeuille waarmee de expertise kan worden aangetoond.
- d. Na goedkeuring wordt de desbetreffende aannemer toegevoegd aan de expertpool van restauratie aannemers.
- e. De versterkingsingreep kan zo technisch gecompliceerd zijn dat de restauratieaannemer als onderaannemer wordt ingepland. Indien dit aan de orde is dan gelden voor deze onderaannemer de kwaliteitseisen. De hoofdaannemer moet bij onder aanneming de kwaliteitseisen van deze onderaannemers overleggen voordat de werkzaamheden door deze onderaannemer worden goedgekeurd en ingepland. Deze kwaliteitsborging wordt in de aanbesteding meegenomen.

Er dient de mogelijkheid te bestaan dat, als de eigenaar een aannemer buiten de pool als uitvoerder wil, deze aannemer voor de acquisitie in aanmerking komt en na goedkeuring aan de pool wordt

²⁰ Vereniging Restauratie Noord: Een aantal gespecialiseerde aannemersbedrijven in Noord-Nederland heeft in november 2009 de koppen bij elkaar gestoken om de kwaliteit van het restauratiebedrijf een extra impuls te geven. Samen richtten ze de Vereniging Restauratie Noord op

²¹ Stichting Certificering Restauratie heeft een openbaar register voor eigenaren en beheerders van monumenten. Daarin kan iedereen de bedrijven vinden die bewezen hebben kwaliteit te leveren. Op dit moment is het werkgebied van SCR de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel. De Stichting Certificering Restauratie is eind 2014 opgericht op initiatief van bedrijven, monumentenorganisaties en opleiders, waaronder de Vereniging Restauratie Noord, Restauratie Opleidingsprojecten, Stichting Scholing, Restauratie en Innovatie in de Bouw in Overijssel (RIBO) en de Monumentenwachten. Doel van de stichting is om de restauratiekwaliteit te bevorderen en te borgen door:

- Het voorkomen van onnodige schade aan monumenten bij het uitvoeren van werkzaamheden
- Het bevorderen en borgen van restauratiekwaliteit van uitvoerende partijen in de keten;
- Eigenaren en beheerders van monumenten bewust maken dat voor restauratie en onderhoud vakmanschap noodzakelijk is en dat zij daarvoor een beroep kunnen doen op erkende restauratiebedrijven.

Concrete resultaten van de Stichting zijn:

- Borging van de kwaliteit van uitgevoerde werken
- Meetbaar resultaat van minimaal 60 gekwalificeerde bedrijven in 2016
- Register met regionaal verspreid voldoende gekwalificeerde bedrijven
- Inzet van het register bij subsidietoekenningen en vergunningsverleningen en behoud of groei van het aantal vaklieden in de regio en het op peil houden van restauratiekennis en vaardigheden via onder andere RGP en RIBO,
- Effectief netwerk voor een structureel proces van evaluatie en actualisering van de kwaliteitsregeling.

toegevoegd. Dit biedt echter geen garantie voor de uitvoering aangezien een versterkingsopgave nagenoeg altijd via een meervoudige aanbestedingsprocedure zal verlopen

E. Bouwhistorici en Cultuurhistorici:

- a. Cultuurhistorische onderzoeken dienen uitgevoerd te worden door wetenschappelijk geschoolde cultuur- of architectuurhistorici met aantoonbare kennis en ervaring met metingen onderhoudsconditie conform NEN2767-Rgd BOEI.
- b. Bouwhistorische onderzoeken dienen uitgevoerd te worden door bouwhistorici met een erkende bouwhistorische opleiding, aantoonbare kennis en ervaring met het maken van bouwhistorische waardenstellingen.
- c. Bouwhistorici van de Bond van Nederlandse Bouwhistorici; <http://www.bouwhistorici.nl/>
- d. Met minimaal vijf projecten dient de expertise te worden aangetoond.
- e. Na goedkeuring van de uitvoerende partij wordt de desbetreffende historicus toegevoegd aan de het expert team.

F. Archeologen

Archeologen moeten voldoen aan de daarvoor opgestelde kwaliteitscriteria – of ‘dient zich te houden aan de normen zoals die in de archeologische beroepsgroep gelden’. Deze criteria zijn vastgelegd in de protocollen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De KNA-protocollen bevatten de minimale inhoudelijke en ambachtelijke eisen die worden gesteld aan archeologische werkzaamheden van inventariserend onderzoek tot aan depotbeheer (het bewaren van archeologisch vondstmateriaal). Archeologen die aan deze voorwaarden voldoen kunnen door uitvoerende partij worden ingeschakeld wanneer archeologie tot de opgave behoort.

3. Kwaliteitseisen van de rapportages

Per object wordt door de Erfgoed specialist van de uitvoerende partij in samenspraak met gemeenten en de Projectleider Erfgoed (NCG) bepaald wat er m.b.t. rapportages nodig is.

A. Onderhoudsconditie van het pand

De onderhoudsconditie van erfgoed wordt opgesteld conform NEN2767-Rgd BOEI. De onderhoudsconditie wordt opgesteld voor Rijks- en Gemeentelijke Monumenten, niet voor erfgoed uit de overige categorieën. Als er een recent (maximaal 1,5 jaar oud) rapport van de Monumentenwacht voorhanden is van het betreffende pand en de eigenaar is bereid dit te delen,

dan kan het rapport van de Monumentenwacht als gelijkwaardig worden beschouwd en kan de conditiemeting vervallen.

B. Cultuurhistorisch onderzoek

Deze is van toepassing indien het vanuit het oogpunt van cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectuurhistorische overwegingen een overkoepelende cultuurhistorische waardestelling nodig is, bijvoorbeeld om te bepalen of sommige onderdelen meer of minder afgewogen moeten worden. Dit gaat om de onderdelen 'cultuurhistorische waarde', 'architectuurhistorische waarde', 'stedenbouwkundige waarde' 'zeldzaamheid' en 'mate van gaafheid van de waardenstelling. Afhankelijk van de aard van het onderzoeksobject en de vraag bestaat deze uit meerdere deel-waarde stellingen:

- Algemene historische waarden
- Ensemble- of stedenbouwkundige waarden
- Architectonische waarden
- Bouwhistorische waarden
- Waarden vanuit de gebruikshistorie

C. Bouwhistorisch onderzoek

Er zijn drie categorieën van bouwhistorisch onderzoek:

- *De bouwhistorische inventarisatie*, de meest 'lichte' variant. De bouwhistoricus onderzoekt het gebouw of gebied aan de hand van geconstateerde of vermoedelijke monumentwaarden. Dit is voor Karakteristieke, beeldbepalende panden en Beschermd stads- en dorpsgezicht voldoende
- *De bouwhistorische opname*. In dit onderzoek wordt de bouw- en gebruiksgeschiedenis van een object (de gebouwde structuur) en de elementen uit verschillende bouwfasen in kaart gebracht. Dit onderzoek is voor de Rijks- en Gemeentelijke monumenten een voorwaarde.
- *De bouwhistorische ontleding*. Deze levert de bouwhistoricus een gedetailleerde documentatie van een bouwwerk of object. Hiervoor moet er vaak licht destructief onderzoek gedaan worden (later aangebrachte interieurafwerkingen (gedeeltelijk) verwijderen zoals voorzetwanden, pleisterlagen of verlaagde plafonds).

Belangrijkste onderdelen van de rapportages zijn:

- Een overzicht van de bouw- en gebruiksgeschiedenis
- Beschrijving bestaande situatie
- De waardestelling
- Feitelijke gegevens, interpretaties en waardestelling dienen in woord en beeld dienen duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn.
- Het onderzoek bevat minimaal een of meerdere plattegronden, schetsen, foto's en tekst.
- Deze foto's in hoge resolutie (HD) zodat inzoomen op detail mogelijk is.
- Het PvO (plan van onderzoek) wordt per monument door de erfgoed expert van het CVW en de gemeente opgesteld volgens de richtlijnen van de RCE.

D. Archeologisch onderzoek

Het opsporen en waarden van archeologische vindplaatsen in het kader van ruimtelijke ingrepen volgens het werkproces archeologie, ook wel het proces van Archeologische Monumentenzorg (AMZ) genoemd, vindt plaats in stappen. Elke stap eindigt met de afweging of er voldoende informatie is verzameld om een afgewogen beslissing te kunnen nemen over eventuele vervolgacties. Het is niet in altijd nodig dat alle fasen doorlopen wordt. Elke stap of fase eindigt met een afweging of er voldoende informatie is verzameld om een afgewogen beslissing te kunnen nemen over eventuele vervolgacties. Het overleggen van een archeologisch rapport een indieningsvereiste is indien het bestemmingsplan dit voorschrijft. Men begint met een archeologisch vooronderzoek:

- Het vooronderzoek bestaat meestal uit twee fasen: het Bureauonderzoek en het Inventariserend Veldonderzoek (IVO). Deze worden afhankelijk van de situatie verdeeld in een verkennende, karterende en/of waarderende fase. De rapportages van deze onderzoeken bevatten niet alleen de noodzakelijke inhoudelijke informatie, maar zijn ook het schriftelijke bewijs dat de initiatiefnemer aan de wettelijke eis van de vergunningverlener (meestal de gemeente) heeft voldaan.
- De rapportage dient aan de KAW (De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, een zelfbindende norm voor de archeologische beroepsgroep) te voldoen. In de KNA staan de vereisten waaraan de uitvoering van archeologisch onderzoek moeten voldoen.

BIJLAGE 2: STAND VAN ZAKEN BORGING ERFGOED

In deze bijlage vindt u de stand van zaken per gemeente in april 2019.

1. Gemeente Het Hogeland

Vanaf 1 januari 2019 vormen de gemeenten Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond (BMWE) samen de nieuwe gemeente Het Hogeland. In deze gemeente is de borging van erfgoed grotendeels geregeld in ruimtelijk beleid, visies, bestemmingsplannen en (erfgoed)verordeningen. Veel erfgoed en monumenten zijn eenduidig beschermd via de aanwijzing als Rijksmonument of via de ligging in een beschermd dorpsgezicht. Voor het overige is er een 'Actieprogramma – Harmonisatie regels ruimtelijke ordening gemeente Het Hogeland' opgesteld, op basis waarvan ook de overige ruimtelijke regelgeving gelijk wordt getrokken. Erfgoed is een belangrijk onderdeel in het ruimtelijke beleid.

Actieprogramma – Harmonisatie regels ruimtelijke ordening gemeente Het Hogeland

Het actieprogramma richt zich in eerste instantie op noodzakelijke harmonisatie; het vastleggen van gelijke uitgangspunten voor het nieuwe grondgebied. Het gaat dan om:

- Bestemmingsplannen. De bestemmingsplannen voor de buitengebieden en de dorpen blijven eerst in stand. Daarnaast wordt wel een facetbestemmingsplan opgesteld voor algemene regelingen die voor het gehele nieuwe grondgebied van toepassing zijn, maar die nu nog per gemeente verschillen (voor bedrijven aan huis, Bed& Breakfast, Ruimte-voor-Ruimte, Versterkingsopgave aardbevingen etc.).
- Welstand. De welstandscriteria voor verschillende gebieden kunnen eerst in stand blijven. Wel is harmonisatie nodig voor de algemene welstandscriteria, zoals bijvoorbeeld de excessenregeling, en thematische criteria, zoals reclame, windturbines en dergelijke.
- Uitvoeringsregelingen (erfgoedverordening). De erfgoedverordeningen voor de BMWE-gemeenten zijn grotendeels opgesteld conform het VNG-model, maar zijn niet allemaal gelijk of actueel. De erfgoedverordening van Eemsmond is het meest recent. Deze wordt als voorbeeld aangehouden voor de vaststelling van een nieuwe verordening voor het nieuwe grondgebied. De nieuwe facetbestemmingsplannen, gezamenlijke regelingen en verordeningen zullen in 2019 zo snel mogelijk worden vastgesteld.

Karakteristieke panden

Er zijn en worden door de BMWE-gemeenten facetbestemmingsplannen vastgesteld die de bescherming van karakteristieke panden moeten borgen. De facetbestemmingsplannen van Eemsmond en Bedum zijn vastgesteld (Bedum nog niet onherroepelijk). Die voor De Marne en Winsum volgen in 2019. Voor De Marne is de inventarisatie van panden onlangs afgerond.

Omgevingsvisie en verder

Verder is bij de harmonisatie van het beleid ook vooruitgekeken naar de implementatie van de omgevingswet. Alle BMWE-gemeenten hadden bijvoorbeeld (structuur)visies als basis voor het ruimtelijke beleid. De visies van Eemsmond (nota Kernkwaliteiten Cultuurhistorisch Erfgoed) en De Marne (structuurvisie) zijn geschreven vanuit een vrij uitgebreide landschappelijke en cultuurhistorische analyse. Voor Bedum en Winsum wordt momenteel een vergelijkbare analyse opgesteld, zodat de gemeente bij beleidskeuzes ten aanzien van ruimte, erfgoed en landschap voor het hele grondgebied vergelijkbare 'ruimtelijke onderleggers' kan hanteren.

2. Gemeente Loppersum

Op 5 maart 2018 stelde de gemeenteraad het bestemmingsplan Cultureel Erfgoed vast. In het bestemmingsplan zijn rijksmonumenten, karakteristieke panden, karakteristieke gebieden en beschermde dorpsgezichten opgenomen. Er zijn ongeveer 330 karakteristieke panden en karakteristieke gebieden met circa 1500 panden aangewezen. Er worden dus meer dan 1800 panden beschermd dankzij het bestemmingsplan. De karakteristieke panden en karakteristieke gebieden worden hier weergegeven:

www.bugelhajema.nl/karakteristiekepandenloppersum

In het bestemmingsplan zijn planologische regels opgenomen ter bescherming van erfgoed. Voor het slopen van een karakteristiek pand of een pand in een karakteristiek gebied moet een omgevingsvergunning aangevraagd worden. Voor karakteristieke panden wordt het uitgangpunt 'behoud waar mogelijk, sloop als het niet anders kan' gehanteerd. Aan de hand van een deskundigen rapport moet een afweging gemaakt worden tussen veiligheid, cultuurhistorische waarde en gebruikswaarde. Het plan wordt uitgewerkt volgens de maatwerkmethode. Uitgangspunt bij karakteristieke

gebieden is 'sloop kan, maar geen gat zonder plan'. Er dient een passende (her)invulling plaats te vinden.

Daarnaast kent de gemeente Loppersum 128 rijksmonumenten en wordt er gewerkt aan de Erfgoedverordening. In aanloop van de Erfgoedverordening is voor vier panden in de gemeente de intentieverklaring gemeentelijk monument afgegeven. Bij vaststelling van de verordening worden deze panden opgenomen als gemeentelijk monument.

3. Gemeente Appingedam

In de gemeente Appingedam is de borging van erfgoed geregeld in de gemeentelijke erfgoedverordening. Het gaat hierbij om ruim honderd Rijksmonumenten, waarvan een kwart archeologische Rijksmonumenten en een vijftiental gemeentelijke monumenten. Daarnaast heeft de gemeente Appingedam een beschermd stadsgezicht (stadshart Appingedam) en een beschermd dorpsgezicht (Marsum). De bescherming hiervan ligt vast in de bestemmingsplannen. Een nieuwe lijst van karakteristieke panden is in de maak. De bescherming hiervan zal worden vastgelegd in de erfgoedverordening en in een nog te ontwikkelen pilot-omgevingsplan.

4. Gemeente Delfzijl

Rijksmonumenten

De gemeente Delfzijl heeft 132 Rijksmonumenten. Hiervan zijn er 22 aangewezen als Archeologisch monument en 110 als Gebouwd monument.

Beschermd dorpsgezicht

De gemeente Delfzijl telt drie Beschermd dorpsgezichten; Spijk, Termunterzijl en Uitwierde. De Beschermd dorpsgezichten zijn van rijkswege aangewezen.

Gemeentelijke monumenten

In de gemeente Delfzijl zijn geen gemeentelijke monumenten aangewezen. De gemeente beschikt wel over een Erfgoedverordening die de mogelijkheid biedt om gemeentelijke monumenten aan te wijzen. Hier wordt niet actief gebruik van gemaakt.

Karakteristieke gebouwen

Om een proactieve rol te kunnen vervullen met betrekking tot het behoud van de karakteristieke gebouwen, werkt de gemeente Delfzijl aan een gemeente-brede inventarisatie van karakteristieke

bebouwing. De karakteristieke gebouwen vertegenwoordigen een cultuurhistorische waarde en zijn bepalend voor het landschap en de identiteit van de kernen in de gemeente. Het gaat om een selectie van de gebouwen tot het bouwjaar 1960. De inventarisatie zal resulteren in een lijst van karakteristieke gebouwen en objecten. Na vaststelling van de lijst zullen de karakteristieke gebouwen via een bestemmingsplan beschermd gaan worden. Dit gebeurt door een regeling in het nog op te stellen Facetbestemmingsplan Cultuurhistorie op te nemen. De regeling zet in op het behoud van de gebouwen. Het slopen van deze gebouwen zal dan niet meer zonder meer mogelijk zijn.

Karakteristieke gebieden

Ook zal de gemeente karakteristieke gebieden gaan aanwijzen. Het betreffen historische kernen van een aantal dorpen in de gemeente en de stad Delfzijl. De karakteristieke gebieden zullen een veel lichtere bescherming krijgen dan karakteristieke gebouwen. Het gaat hier niet om behoud van individuele gebouwen, maar om het stedenbouwkundig en landschappelijk beeld. De schaal, maat en samenhang in het dorpsbeeld zullen gewaarborgd worden met een regeling in het nog op te stellen Facetbestemmingsplan Cultuurhistorie.

Nota Cultuurhistorie

In 2016 heeft de gemeenteraad de Nota Cultuurhistorie en de bijbehorende Cultuurhistorische Waardenkaart vastgesteld. In de nota en op de kaart staan cultuurhistorisch geografische waarden die nog zichtbaar zijn in het landschap en die de gemeente graag wil beschermen. Dit zijn bijvoorbeeld historische wandelwegen, kerkpaden, groensingels, historische spoorlijnen, verkavelingspatronen, oude dijken en vestingterreinen.

5. Gemeente Groningen

Vanaf 1 januari 2019 vormen de gemeenten Groningen, Ten Boer en Haren samen de gemeente Groningen.

In de voormalige gemeente Groningen bevinden zich

- 637 bovengrondse rijksmonumenten en 32 archeologische rijksmonumenten. Conform de RCE-telmethode
- 775 bovengrondse gemeentelijke monumenten (inclusief 214 GM Light) en 22 archeologische gemeentelijke monumenten
- 88 karakteristieke panden (niet conform POV) in het landelijk gebied (Bestemmingsplan Buitengebied en Lintdorpen)

- 2808 beeldbepalende panden (geen juridische status, niet volledig, wel een titel om voor een subsidie 'beter verbeteren' in aanmerking te komen)
- 8 beschermde stadsgezichten: Binnenstad, Bloemenbuurt, Korrewegwijk, Oosterpoort-Oost, Petrus Campersingel, Schildersbuurt, Verlengde Hereweg, Zuiderpark

In de voormalige gemeente Ten Boer bevinden zich

- 32 bovengrondse rijksmonumenten en 10 archeologische rijksmonumenten. Hierbij volg ik de RCE-telmethode.
- 23 bovengrondse monumenten en 0 archeologische gemeentelijke monumenten
- 122 karakteristieke panden (conform POV) in de kernen (142 als je dubbelingen met gemeentelijke monumenten ook meetelt). De 24 woningen aan de Hamplaats in Ten Boer tel ik als één.
- 32 beeldbepalende panden (conform POV) in het buitengebied (35 als je dubbelingen met gemeentelijke monumenten ook meetelt)
- 1 beschermd stads- en dorpsgezicht: Lellens

In de voormalige gemeente Haren bevinden zich

- 79 bovengrondse rijksmonumenten en 1 archeologische rijksmonument conform de RCE-telmethode.
- 87 bovengrondse gemeentelijke monumenten en 1 archeologisch gemeentelijk monument.
- 19 karakteristieke panden (niet conform POV) in Noordlaren
- 0 karakteristieke panden (conform POV)
- 0 beeldbepalende panden (geen juridische status, niet volledig, wel een titel om voor subsidie 'beter verbeteren' in aanmerking te komen)
- 1 beschermd stads- en dorpsgezicht: Rijksstraatweg

In de nieuwe gemeente Groningen bevinden zich dus:

- 748 bovengrondse rijksmonumenten en 43 archeologische rijksmonumenten. Hierbij volg ik de RCE-telmethode.
- 885 bovengrondse gemeentelijke monumenten en 23 archeologische gemeentelijke monumenten.
- 122 karakteristieke panden (conform POV) => Alleen in de vm. gemeente Ten Boer. Zie kopje Ten Boer.
- 32 beeldbepalende panden (conform POV) => Alleen in de vm. gemeente Ten Boer. Zie kopje Ten Boer.

- 107 karakteristieke panden (niet conform POV) => vm. gemeente Haren en Groningen
Alle informatie is terug te vinden op *Erfgoedkaart van de gemeente*.

WIn december 2017 heeft de gemeenteraad een nieuwe erfgoednota vastgesteld. Een van de belangrijkste en meest urgente actiepunten uit de nota is de complete inventarisatie en waardering van onbeschermde erfgoed binnen de gemeentegrenzen (inclusief de herindelingsgebieden). De werkzaamheden betreffen een aanvulling op de bij de gemeente bestaande kennis op het gebied van archeologie, bouwhistorie, cultuurhistorie, architectuur- en stedenbouwhistorie en historische geografie. De inventarisatie en waardering betreft objecten, structuren en gebieden. Op grond van de uitkomst van de inventarisatie en waardering zal een beleidsadvies worden opgesteld, met voorstellen voor bescherming van cultuurhistorische waarden (onder andere vanwege de Provinciale Omgevingsverordening). Voor al deze werkzaamheden is in december 2018 een Europese aanbesteding afgerond. De werkzaamheden zullen voor het gebied van de gemeente Groningen en Ten Boer in 2019 worden uitgevoerd, en voor het gebied van de gemeente Haren in 2020. Op zijn vroegst in de tweede helft van 2020 zal de gemeente op grond van de uitkomsten van de inventarisatie en waardering en het beleidsadvies een besluit nemen over aanvullende bescherming van erfgoedwaarden in de nieuwe gemeente Groningen. Dat kan ook niet veel eerder, omdat er een tweejarige overgangs termijn geldt. Daarna kan de planologische borging van onder andere karakteristieke panden pas plaatsvinden.

6. Midden Groningen

De gemeente Midden-Groningen heeft circa 1.200 vastgestelde karakteristieke objecten. Deze objecten krijgen hun juridische borging in het facetbestemmingsplan karakteristieke objecten. De gemeenteraad zal naar verwachting op 20 december 2018 het bestemmingsplan vaststellen. Alle karakteristieke panden hebben dan een sloopbescherming. Bij slooppaanvragen wordt steeds een afweging gemaakt ten aanzien van de cultuurhistorische waarde, gebruiksmogelijkheden, kosten en veiligheid. Daarbij moet aangetoond worden dat behoud van het pand in redelijkheid niet mogelijk is. Naast deze objecten heeft de gemeente 156 rijksmonumenten, 2 rijks beschermde dorpsgezichten en 84 gemeentelijke monumenten. Op dit moment wijst de gemeente nieuwe gemeentelijke monumenten aan. Er zijn 120 panden geselecteerd om deze status te krijgen. De procedure tot aanwijzing loopt. Naar verwachting zal de gemeente medio 2019 een aantal van 200 gemeentelijke monumenten kennen. Gemeentelijke monumenten mogen nooit gesloopt worden. Alle erfgoedpanden zijn te vinden op de gemeentelijke website www.midden-groningen.nl/erfgoed

7. Oldambt

- Per januari 2019 valt ook de gemeente Oldambt onder het aardbevingsgebied. De gemeente Oldambt is in 2010 ontstaan uit een fusie van de voormalige gemeenten Winschoten, Scheemda en Reiderland.
- De gemeente Oldambt kent 214 rijksmonumenten.
- In de gemeente Oldambt liggen vier beschermde dorpsgezichten. Het gaat hier om het historisch hart van Bad Nieuweschans, Oostwold en Oostwold Uitbreiding en Nieuw-Beerta.

In de gemeente Oldambt ligt 1 gebouwd gemeentelijk monument. De bescherming hiervan is geregeld in de gemeentelijke erfgoedverordening 2010.

Karakteristieke panden

De provincie Groningen heeft de gemeente via de Provinciale Omgevingsverordening (POV) verplicht om karakteristieke panden in het buitengebied te inventariseren en te beschermen tegen (gedeeltelijke) sloop. De gemeenteraad heeft in 2016 middels een motie het gemeentebestuur opgedragen om ook karakteristieke panden in de kernen (de dorpen) te beschermen. Daarnaast heeft de gemeente ook een maatschappelijke plicht om ons cultuurhistorisch waardevol erfgoed voor toekomstige generaties te bewaren.

De gemeente heeft in het kader van de actualisatie van bestemmingsplannen in de afgelopen jaren bijzondere beeldbepalende panden aangewezen als zijnde karakteristiek. Ca. 60% van de karakteristieke panden zijn nu geïnventariseerd en aangewezen.

De inventarisaties worden gedaan door Libau. Sinds 2018 worden ook bewoners, belanghebbenden en vertegenwoordigers van historische verenigingen en Dorpsbelangen betrokken bij de inventarisatie middels een werkgroep.

In totaal zijn er nu 428 objecten aangewezen als karakteristiek en zijn er daarnaast nog eens 126 objecten geïnventariseerd. Voor vier bestemmingsplannen moeten de panden nog geïnventariseerd worden. Dit staat voor de komende twee jaar gepland.

Aanwijzingen en inventarisaties d.d. 20-03-2019:

- Bestemmingsplan Buitengebied – 265 objecten (definitief vastgesteld)
- Bestemmingsplan Winschoten Centrum – 53 objecten (definitief vastgesteld)
- Bestemmingsplan Parkwijk, Bloemenbuurt en Stadspark – 12 objecten (definitief vastgesteld)
- Bestemmingsplan Midwolda Oostwold – 98 objecten (definitief vastgesteld)
- Bestemmingsplan Eextahaven – 12 objecten (voorontwerp vastgesteld)

- Bestemmingsplan Nieuw-Scheemda, 't Waar, Nieuwolda en De Kamp – 74 objecten (geïnventariseerd)
- Bestemmingsplan Bad Nieuweschans – 40 objecten (geïnventariseerd)

De volgende bestemmingsplannen moeten nog worden geactualiseerd en karakteristieke panden in opgenomen worden:

- Winschoten Zuid en Lanengebied
- Scheemda
- Nieuw Beerta
- Beerta Finsterwolde
- Drieborg
- Ganzedijk/Hongerige Wolf
- Heiligerlee
- Westerlee
- Bedrijventerreinen Winschoten
- Bolwerk
- Blauwestad

Bij sloopaanvragen van karakteristieke panden wordt steeds een afweging gemaakt ten aanzien van de cultuurhistorische waarde, gebruiksmogelijkheden, kosten herstel/nieuwbouw, stedenbouwkundige/landschappelijke waarde, landschappelijk inpassing nieuwbouw en eventueel toekomst bedrijfsvoering.

Erfgoedstrategie

De gemeente Oldambt heeft in plaats van een erfgoednota in 2016 de erfgoedstrategie vastgesteld. Kernwaarden van deze strategie zijn bijdragen aan trots en identiteit, integraal inzetten, en zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed.

Archeologienota en archeologische beleidskaart

In 2010 heeft Libau in opdracht van de gemeente Oldambt een archeologienota en beleidskaart opgesteld. Hierin staat omschreven hoe de gemeente met haar archeologisch erfgoed omgaat.

BIJLAGE 3: PROVINCIALE OMGEVINGSVERORDENING (POV)

Wijziging POV Borging erfgoed

In werking gesteld op 15 december 2018
(Uitsnede)

In artikel 2.6 wordt na het tweede lid een nieuw derde lid toegevoegd, dat luidt als volgt:

3. In afwijking van artikel 4.1, tweede lid, van de Wet ruimtelijke ordening moet een bestemmingsplan dat betrekking heeft op het aardbevingsgebied, bedoeld in artikel 2.7, onder a, of op het buitengebied van de niet binnen het aardbevingsgebied gelegen gemeenten, uiterlijk op 15 juli 2019 in overeenstemming met artikel 2.9.1 worden gebracht.

B.

Artikel 2.7 wordt gewijzigd als volgt:

1. Onderdeel e wordt vervangen en komt te luiden: e. karakteristieke gebouwen: gebouwen die van cultuurhistorische waarde zijn op grond van karakteristieke hoofdvorm, architectuur, landschapelijke en/of stedenbouwkundige situering, bijdrage aan de herkenbaarheid van de omgeving, gaafheid of zeldzaamheid;

2. Onder verlettering van de onderdelen e en f tot de onderdelen f en g, wordt een nieuw onderdeel e ingevoegd, dat luidt als volgt:

e. deskundige:

1. de gemeentelijke monumentencommissie,
2. een onafhankelijke deskundige op het gebied van cultuurhistorie, of
3. een bij de gemeente werkzame deskundige op het gebied van cultuurhistorie die voldoet aan de kwaliteitscriteria uit de gemeentelijke Verordening kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht;

3. Er wordt een nieuw onderdeel h ingevoegd, dat luidt als volgt:

h. voorziening: bouwkundige of bouwtechnische maatregel aan een gebouw die strekt tot verbetering van de gebruiksfunctie, waaronder begrepen de daarbij noodzakelijke opheffing van gebreken aan de constructieve veiligheid.

C.

Artikel 2.9.1 wordt vervangen en komt te luiden:

Artikel 2.9.1 Bescherming beeldbepalende en/of karakteristieke gebouwen

1. Een bestemmingsplan dat betrekking heeft op het aardbevingsgebied en op het buitengebied van de niet binnen het aardbevingsgebied gelegen gemeenten stelt regels ter bescherming van de hoofdvorm van karakteristieke en beeldbepalende gebouwen.
2. De in het eerste lid bedoelde regels bevatten in ieder geval een verbod om zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning een karakteristiek gebouw geheel of gedeeltelijk te slopen.
3. Het in het tweede lid bedoelde vergunningstelsel bevat in ieder geval een toetsingscriterium op grond waarvan een omgevingsvergunning niet kan worden verleend zonder dat is onderzocht of zinnig hergebruik van het gebouw overeenkomstig de geldende bestemming of een andere, uit oogpunt van een goede ruimtelijke ordening, passende bestemming objectief gezien mogelijk is al dan niet na het treffen van voorzieningen aan het gebouw.

D.

Artikel 2.9.2 wordt vervangen en komt te luiden:

Artikel 2.9.2 Rechtstreeks werkende regel aardbevingsgebied.

1. Tot het tijdstip dat het bestemmingsplan in overeenstemming is gebracht met artikel 2.9.1 of bij het ontbreken van een bestemmingsplan, is het verboden om een gebouw dat gelegen is binnen het aardbevingsgebied geheel of gedeeltelijk te slopen.

2. Het eerste lid is niet van toepassing voor zover het sloop betreft:
 - a. ten behoeve van gewoon onderhoud en herstel;
 - b. van inpandige delen van een gebouw;
 - c. ten behoeve van het uitvoeren van destructief onderzoek;
 - d. die noodzakelijk is ter voorkoming van instortingsgevaar en daarbij sprake is van een acute bedreiging van de veiligheid van personen of beschadiging van omliggende bebouwing en andere maatregelen het instortingsgevaar niet kunnen voorkomen;
 - e. van gebouwen die op grond van de Erfgoedwet of gemeentelijke erfgoedverordening zijn beschermd;
 - f. van een gebouw dat volgens een in het kader van artikel 3.1.6, vijfde lid, van het Besluit ruimtelijke ordening verricht onderzoek of - vooruitlopend daarop - een advies van een deskundige niet karakteristiek is;
 - g. van een gedeelte van een karakteristiek gebouw waarbij de karakteristiek volgens het advies van een deskundige niet onevenredig wordt aangetast.

3. In afwijking van het eerste lid kan voor het geheel of gedeeltelijk slopen van een karakteristiek gebouw - met toepassing van artikel 2.12, aanhef en eerste lid, onder c, gelezen in samenhang met artikel 2.27 van de Wabo en artikel 6.6. van het Bor - een omgevingsvergunning worden verleend als deugdelijk wordt onderbouwd dat vergunningverlening in overeenstemming is met de in voorbereiding zijnde bestemmingsplanregels als bedoeld in artikel 2.9.1.

BIJLAGE 4: BIJLAGE K (INFORMATIEF) – MONUMENTEN IN DE NPR

Beoordelen veiligheid van monumenten en noodzaak tot versterken

K.1 Algemeen

Uit tot dusver uitgevoerd onderzoek blijkt dat bij toepassing van eerdere versies van NPR 9998 veel monumenten versterking behoeven.

We onderscheiden rijks-, provinciale- en gemeentelijke monumenten, die alle vallen onder de bescherming van de Erfgoedwet en provinciale en gemeentelijke verordeningen en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Daarnaast kennen we de begrippen karakteristieke panden, beeldbepalende panden en beschermde stads- en dorpsgezichten. Deze vallen niet onder de monumentenbescherming. Monumenten vallen onder bestaande gebouwen. De aanbevelingen uit NPR 9998 zijn dus ook op monumenten van toepassing. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de eis dat het individuele risico (IR) om te overlijden door het effect van een aardbeving niet groter mag zijn dan 10⁻⁵ per jaar. De constructieve veiligheid staat bij deze aanbeveling dus centraal.

Bij de beoordeling van monumenten kunnen echter bijzondere overwegingen aan de orde komen, gericht op het behoud van cultuurhistorische waarden.

Verder geldt dat:

- Veel monumenten zijn gebouwd in een periode dat er nog geen bouwvoorschriften bestonden.
- Monumenten kunnen zijn gebouwd met archaische materialen die in de huidige bouwvoorschriften niet meer behandeld worden. Van deze materialen zijn onvoldoende gegevens beschikbaar, waardoor met conservatieve waarden wordt gerekend.
- Er een spanningsveld bestaat tussen het garanderen van voldoende constructieve veiligheid en het verlies van het monumentale dan wel het cultuurhistorische karakter van het bouwwerk.
- Historische gebouwen een groep bestaande constructies representeren met een relatief grote variëteit, waarbij per geval evaluatie en planvorming nodig is door een team van ingenieurs, architecten en vertegenwoordigers van bouwtoezicht en de dienst monumentzorg, in dialoog met de eigenaar.
- Niet-constructieve elementen, zoals kroonlijsten en decoratieve elementen vaak een belangrijke rol spelen. Voor het behoud daarvan kunnen soms gecompliceerde verankeringsconstructies nodig zijn, waaraan echter de voorkeur wordt gegeven boven het verwijderen van deze voor het uiterlijk bepalende elementen.

Bij het vaststellen van de noodzaak tot versterken, hoeft het lokaal gezag op grond van de Woningwet, voor monumenten niet per definitie uit te gaan van het aan NPR 9998 ten grondslag liggende criterium $IR \leq 10^{-5}$, indien zij van mening is dat hiervoor goede motieven aanwezig zijn. Die motieven behoren dan wel in de omgevingsvergunning voor het aanpassen van het monument te worden vastgelegd.

OPMERKING 1 Bovenstaande is vastgelegd in artikel 1.13 van het Bouwbesluit 2012.

Het is ook mogelijk dat juist een ander criterium wordt gehanteerd om beschadiging van het monument te voorkomen.

OPMERKING 2 De inhoud van deze bijlage zal in de loop van 2018 nader worden uitgewerkt.

K.2 Betrouwbaarheidsdifferentiatie

De betrouwbaarheidsdifferentiatie voor primaire en secundaire seismische elementen en voor niet-seismische, constructieve elementen geldt ook voor monumenten. Zoals gegeven in 2.2.2 van deze NPR kan door het aantal personen in een gebouw te beperken de indeling van de gevolgklasse van een gebouw veranderen. Dit beïnvloedt de factoren die behoren te worden aangehouden bij de bepaling van de optredende rekenwaarde van de aardbevingsbelasting.

OPMERKING In 2.2.3 van deze NPR is aangegeven hoe omgegaan kan en mag worden met het aandeel in de constructieve veiligheid (betrouwbaarheid) tussen primaire en secundaire seismische, constructieve elementen en niet-seismische, constructieve elementen. Dat geldt ook voor monumenten.

K.3 Mogelijke argumenten om (tijdelijk) een verhoogd individueel risico toe te staan

K.3.1 Algemeen

Wanneer de constructieve veiligheid van een monument niet al te zeer afwijkt van de in deze NPR aanbevolen waarde voor het IR, en versterking zou een rigoureuze inbreuk op de cultuurhistorische waarden van het bouwwerk betekenen, met hoge kosten en ingrijpende procedures, dan zou dit voor het lokaal gezag aanleiding kunnen zijn een lagere eis dan $IR \leq 10^{-5}$ te hanteren. In de volgende

paragrafen zijn enkele overwegingen gegeven die bij het nemen van een dergelijke beslissing zouden kunnen worden meegewogen.

K.3.2 Beperkte gebruikstijd

Het IR van 10^{-5} komt tot stand op grond van twee factoren.

Factor 1: de kans dat een gebouw of deel van een gebouw instort.

Hierbij wordt uitgegaan van een waarschijnlijkheid van 10^{-4} . Deze kans hoort bij de maximale aardbevingsbelasting die in een periode van 2475 jaar mag worden verwacht.

Factor 2: de kans dat bij instorten van een gebouw of deel van een gebouw iemand om het leven komt.

Hierbij wordt uitgegaan van een waarschijnlijkheid van 10^{-1} .

Het product van beide kansen levert de waarde 10^{-5} op. Het criterium $IR \leq 10^{-5}$ moet gelden voor elke inwoner van het beschouwde gebied.

Stel dat iemand 20 % van zijn/haar tijd in een kantoor doorbrengt en 80 % thuis, en beide gebouwen voldoen aan de eis dat de instortwaarschijnlijkheid kleiner is dan 10^{-4} , dan is het resulterende IR gelijk aan:

$$IR = (0,2 \times 10^{-4} + 0,8 \times 10^{-4}) \times 0,10 = 10^{-5} \quad (K.1)$$

Stel dat dezelfde persoon 1 % van zijn/haar tijd in een constructie met lage weerstand tegen een aardbeving doorbrengt (bijvoorbeeld een gebouw met een tienmaal zo lage seismische weerstand als de andere gebouwen waarin hij zij/haar tijd doorbrengt, dan wordt het individuele risico gelijk aan:

$$IR = (0,01 \times 10^{-3} + 0,99 \times 10^{-4}) \times 0,10 = 1,09 \times 10^{-5} \quad (K.2)$$

Door het af en toe bezoeken van een gebouw met een lagere seismische weerstand dan generiek is aanbevolen, neemt het individuele risico in beperkte mate (in dit geval 9 %) toe. Omdat het IR door een aantal onzekerheden slechts binnen bepaalde marges te bepalen is, kan een dergelijk overschrijding in bepaalde gevallen, als andere belangen groter zijn, van ondergeschikte betekenis worden geacht.

Bij veel monumenten zijn echter ook mensen in dienst, die bijvoorbeeld, bij een volledige werkweek, 25 % van hun tijd in het desbetreffende gebouw met lagere seismische weerstand doorbrengen. Het individuele risico voor deze personen loopt dan op naar:

$$IR = (0,25 \times 10^{-3} + 0,75 \times 10^{-4}) \times 0,10 = 3,25 \times 10^{-5} \quad (K.3)$$

Dat is dus 3,25 maal de waarde van 10^{-5} die in Nederland van toepassing is. Dit kan gerelativeerd worden door een vergelijking te trekken met de kans om in Nederland slachtoffer van een verkeersongeluk te worden. In 2016 waren er, volgens het CBR, 627 dodelijke slachtoffers. Op een bevolking van 17 miljoen komt dit neer op een kans van $3,7 \times 10^{-5}$. Deze uitkomst is dus zelfs nog iets groter dan het IR in het behandelde voorbeeld.

Als mensen in een monument wonen of er om andere reden langdurig verblijven, kan dit echter een zwaarwegende reden zijn om niet aan de minimale veiligheid van $IR \leq 10^{-5}$ te willen tornen.

K.3.3 Beperking gaswinning

Als gegeven in [K.1] 'Kamerbrief Gaswinning Groningen' d.d. 29-03-2018 heeft het kabinet in maart 2018 besloten de gaswinning in Groningen af te bouwen en uiteindelijk stil te zetten Uiterlijk per oktober 2022, maar mogelijk al een jaar eerder, daalt de gaswinning tot onder het niveau van 12 miljard m^3 per jaar. Afhankelijk van het effect van de maatregelen wordt vanaf oktober 2022 een daling voorzien naar 7,5 miljard m^3 en mogelijk fors minder. In de jaren daarna wordt de gaswinning helemaal afgebouwd naar nul.

De bedoeling is hiermee ook de aardbevingsbelasting op gebouwen terug te brengen, op de lange termijn naar nul. De op het moment van publiceren van deze NPR aangehouden uitgangspunten t.a.v. de aan te houden belastingen houden nog geen rekening met de verlaging van het productieniveau.

Betrekt men dit op het toekomstbeeld, dan mag deze ontwikkeling ook worden gezien in het perspectief van de voorgenomen versterkingsoperatie. Voor het behoud van cultuurhistorische waarde kan dit van belang zijn.

Dit pleit voor selectief ingrijpen: monumenten met significant te lage constructieve veiligheid behoren te worden geprioriteerd en te worden versterkt, ofwel tijdelijk buiten gebruik te worden gesteld. Bij de monumenten waarbij het tekort aan constructieve veiligheid beperkt is, zou kunnen worden overwogen op de naar verwachting aankomende gunstige tendens te anticiperen, en beschadigingen, mits uit het oogpunt van monumentenzorg acceptabel en die niet tot een onacceptabel veiligheidsrisico leiden, te accepteren en te herstellen. Daarbij kan in overweging

worden genomen dat een verhoogd risico over een relatief korte periode minder ernstig is dan een permanent aanwezig verhoogd risico.

K.3.4 Ontwikkeling analysemethoden voor bepaling restdraagvermogen

In de NPR worden in principe vier beoordelingsmethoden als toepasbaar gekwalificeerd. Deze methoden verschillen in de mate van complexiteit. Voor het ontwerpen van nieuwe bouwwerken zijn eenvoudige methoden, gebaseerd op lineair-elastisch gedrag (zijdelingse belastingsmethode of berekening volgens het modale-responspectrum), met eventueel correctiefactoren, voldoende nauwkeurig. Deze methoden zijn relatief inzichtelijk en leiden tot constructies met enig conservatisme qua constructieve veiligheid, tegen betrekkelijk geringe meerkosten. Als bestaande constructies moeten worden beoordeeld op hun seismische weerstand heeft een (te) eenvoudige methode het nadeel dat veel constructies ten onrechte zullen worden afgekeurd, omdat eenvoudige methoden relatief conservatief zijn, wat aanzienlijke consequenties heeft.

Voor het evalueren van de constructieve veiligheid van bestaande constructies komen daarom vooral rekenmethoden op basis van niet-lineair gedrag in aanmerking.

De meest geavanceerde methode is de numerieke tijdsdomeinanalyse (NLTH). Deze methode vraagt echter per object om een groot aantal simulaties en is daarom zeer duur en tijdrovend. Bovendien mogen de resultaten alleen als voldoende betrouwbaar worden beschouwd indien de rekenprogramma's zijn gevalideerd, dan wel gekalibreerd aan representatieve proefresultaten.

Als alternatief gelden rekenprogramma's die zijn ontwikkeld op basis van niet-lineaire push-over-berekeningen (NLPO). Hierbij wordt de respons van de constructie gesimuleerd op basis van een zogenoemde één-massa-veersysteem. Deze methode is bij uitstek geschikt voor het analyseren van de respons van constructies met een monumentaal karakter. Analyses zijn relatief snel uit te voeren en geven een goed inzicht in het gedrag van de constructies, ook bij het uitvallen van constructieve functies door optredende schade bij een beving. Ook kan het effect van een eventuele versterking snel worden nagegaan.

Door de mate van schematisering tot een eenvoudig draagsysteem, zal het resultaat van een NLPO-analyse in principe conservatiever zijn dan bepaald volgens een niet-lineaire tijdsdomeinanalyse, indien deze aan alle voorwaarden voor toepassing voldoet.

De NLPO-analysetechniek wordt momenteel nog verder toegesneden op de Groningse gebouwen, met speciale aandacht voor niet-gewapende metselwerkwallen.

Te verwachten is daarom dat ook hier nog een zekere veiligheidsmarge voorhanden is, die na nog uit te voeren onderzoek gekwantificeerd kan worden.

K.4 Controle op Near Collapse of op Damage Limitation

Deze NPR richt zich op het garanderen van een minimale waarde ten aanzien van het individuele risico. Daarom behoren controles te worden uitgevoerd ten aanzien van de grenstoestand 'Near Collapse' (NC). Het versterken van een constructie op een zodanige wijze dat wordt voldaan aan de bij deze grenstoestand behorende eisen, betekent echter niet dat bij bevingen met een lagere intensiteit geen schade zal optreden. Als men dat wil voorkomen, zullen verdere maatregelen nodig zijn. Betrokken partijen zullen een uitspraak moeten doen over wat daarbij proportioneel is.

K.5 Compatibiliteit

In navolging van de uitvoeringsrichtlijnen van het ERM, behoort men bij het versterken van een monument rekening te houden met de compatibiliteit van materialen en systemen om onnodige beschadiging van het monument te voorkomen.

K.6 Varianten

Het versterken van monumenten heeft impact op de cultuurhistorische waarde van het gebouw. Om deze impact te beperken, kunnen verschillende versterkingsvarianten worden beschouwd, rekening houdend met de eventuele effecten op het gebouw die zich kunnen voordoen bij verschillende aardbevingsintensiteiten.

OPMERKING 1

Een variant kan zijn dat een gefaseerde versterkingsaanpak wordt gekozen, waarbij op basis van nader overeen te komen prioriteiten in de tijd maatregelen worden genomen. Hierbij kan worden gedacht aan een eerste fase met no-regret maatregelen.

OPMERKING 2

Het constructief gedrag van het gebouw wordt beïnvloed door versterkingen. Versterkingen kunnen soms zodanig worden uitgevoerd dat ze schade voorkomen, echter het omgekeerde kan zich ook voordoen en dat behoort zo veel mogelijk te worden voorkomen. Dergelijke effecten kunnen in een variantenonderzoek worden beschreven ten behoeve van het gemotiveerd kunnen maken van een keuze voor een versterkingsaanpak.

K.7 Samenvatting

Uit tot dusverre uitgevoerd onderzoek blijkt dat bij toepassing van eerdere versies van NPR 9998 veel monumenten versterking behoeven.

Het besluit omtrent de mate van constructieve veiligheid en de toelaatbare mate van beschadiging van monumenten behoort te worden vastgesteld door het lokale bevoegd gezag in de gemeente waar het monument is gelegen. Hierbij spelen verschillende aspecten een rol. Naast het handhaven van voldoende constructieve veiligheid kan hier gedacht worden aan het behoud van het karakteristieke, historische karakter van monumenten en economische en culturele aspecten.

Deze NPR gaat als basis voor de veiligheidsbeschouwing uit van een individueel risico $\leq 10^{-5}$. Er zijn echter ook omstandigheden waarmee voor monumenten aanvullend rekening zou mogen worden gehouden, zoals:

- Veel monumenten, zoals kerken, worden slechts een deel van de tijd gebruikt. Het verblijf in deze monumenten voor beperkte tijd heeft een klein effect op het individueel risico voor personen. Voor monumenten die woningen zijn, geldt dit niet.
- Doordat de gaswinning vanaf heden verder zal worden afgebouwd en uiteindelijk geheel zal worden gestopt, mag worden aangenomen dat het individuele risico, door afname van de seismische belastingen, op termijn zal afnemen.
- Als analysemethode voor het bepalen van het gedrag van een constructie en de bepaling van de constructieve veiligheid zijn methoden op grond van een niet-lineaire push-over-berekening zeer geschikt. Momenteel worden deze methoden nog verder toegesneden op de Groningse gebouwen en omstandigheden. Het is gemiddeld genomen te verwachten dat door deze verfijning nog een extra marge aan veiligheid zal kunnen worden aangetoond ten opzichte van berekeningen die met deze NPR worden uitgevoerd.

Indien versterkingsvoorstellen op basis van een constructieve beoordeling met gebruikmaking van deze NPR en het toetsingscriterium NC en het bijhorende $IR \leq 10^{-5}$ ernstige aantasting van de cultuurhistorische waarde betekent, dan kan op basis van gedegen advies overwogen worden een hoger individueel risico te accepteren. Dit verhoogde risico zal bestuurlijk per individueel geval moeten worden gesanctioneerd en worden afgestemd met de betrokkenen.

Deze brochure is een uitgave van:

Nationaal Coördinator Groningen
Postbus 3006 | 9701 DA Groningen

April 2019 | Publicatie-nr. 121092